

Tíz éves a közművelődési szakfelügyelet

„...dolgozni csak pontosan, szépen,
ahogy a csillag megy az égen,
úgy érdemes...”
(József Attila)

Visszanézve úgy látom, szinte „talált tárgy” az a jelentés, amit 1999 őszén, a közművelődési szakfelügyelet elindulásakor Móricgát közművelődési feladatellátásáról írtam. Az első vizsgálat – kidolgozott módszertan és szempontrendszer híján – majdnem ösztönösen zajlott, keresgélve a helyes kérdéseket és az azokra adható szakmai válaszokat. De igyekeztem a minisztériumi megbízásnak megfelelni, mert rendkívül izgatott a feladat. Éreztem, hogy olyan új lehetőség van a szakma kezében, amivel *csak jól* szabad bánni. Azóta eltelt tíz év: alkalmas és elégséges idő egy átfogó rendszerkritikához.

Az alábbiakban megpróbálom áttekinteni a közművelődési szakfelügyelet évtizedét. El kell ismernem: visszatekintésem nem csak értelmi, hanem érzelmi feladvány is volt, mivel aktív részese voltam a folyamatnak: kezdettől fogva gyakorló szakfelügyelőként dolgozom, résztvettem több tematikus vizsgálatban,¹ ott voltam az országos és regionális konferenciákon, s akkor is figyelemmel kísértem működését, amikor csak szemlélője voltam.

Elemzésemben nem kívánok statisztikai számsorokat összeállítani – ezt bizonyára megteszik majd a hivatalos értékelők. A számok mögötti összefüggéseket, a rendszer értékeit és hiányosságait, legfőbb jellemzőit próbálom megragadni. Ehhez azonban először nézzük meg a legfontosabb mozzanatokat.

A történet – tíz év vázlatos leltára

A rendszer az 5/1999. (III. 26.) NKÖM rendelet megjelenésével lépett életbe, s a legfőbb mérce a *Rendelet 2. §-ában* megfogalmazott feladatsor volt. E szerint „a szakfelügyelet

- a) ellenőrzi a közművelődési feladatellátásra, a közösségi szinterek, közművelődési intézmények működésére, tevékenységére vonatkozó jogszabályi rendelkezések végrehajtását, érvényesülésük módját, a szakmai követelmények betartását és a központi támogatások rendeltetésszerű felhasználását,
- b) értékeli a Törvény 76. §-a alapján a helyi önkormányzati közművelődési rendeletekben rögzített kötelező feladatok megvalósulását,
- c) vizsgálja a feladatellátás, az intézményi működés hatékonyságát,
- d) értékeli a feladatellátók és az intézmények közötti együttműködést, és javaslatot tesz az együttműködés fejlesztésére,
- e) vizsgálja a feladatellátáshoz, a közösségi szinterek és a közművelődési intézmények működéséhez szükséges személyi, létesítményi, tárgyi, pénzügyi feltételeket,
- f) ellenőrzi az egyes közművelődési munkakörök betöltéséhez szükséges képesítési feltételek, foglalkoztatási előírások, valamint a közművelődési továbbképzés és minősített szakmai továbbképzés követelményeinek teljesítését,
- g) feltárja a végzett munkában tapasztalt eredményeket és a fogyatékoságokat, azokról jelentést tesz a szakfelügyeletet irányító Nemzeti Kulturális Örökség Minisztériuma (a továbbiakban: NKÖM) Közművelődési Főosztályának.”

A szöveg fogalmazóinak munkáját dicséri, hogy – az utolsó pont minimális változtatásával (az NKÖM kihagyásával) – azóta is ez van érvényben, a jelenleg hatályos új szakfelügyeleti rendelet is ezt tartalmazza. Az itt sorolt pontok azonban „csak” a jogi kereteket és hatásköröket tartalmazták módszertani iránymutatás helyett, az egyetlen szakmai

¹ <http://torokjosef.5mp.eu/web.php?a=torokjosef&o=yIEKfMSbOK>

támpont az NKÖM Közművelődési Főosztálya által összeállított, *A települési önkormányzatok közművelődési feladatellátása szakfelügyeletének vizsgálati szempontjai* c. dokumentum volt, amely elsősorban a Rendeletben fogalmazott feladatok jogi tartalmát bontotta ki, módszertanról csupán ennyi szólt:

„A vizsgálat javasolt módszerei:

- *Dokumentumelemzés*

Ellenőrizni kell a jogszabályokban meghatározott dokumentumok meglétét és ezeket véleményezni kell, különösen:

- *Az önkormányzat közművelődésről szóló rendeletét, e témához kapcsolódó határozatait;*
- *Az önkormányzat által fenntartott, működtetett közművelődési intézmény, közösségi szintén alapító okiratát, szervezeti és működési szabályzatát, munkatervét, költségvetését;*
- *a közművelődési megállapodásokat,*
- *az önkormányzattal megállapodást kötött szervezet alapítására, alapvető feladataira vonatkozó dokumentumokat,*
- *a Közművelődési Tanács határozatait, munkája során keletkezett iratokat.*

Áttekinteni és véleményezni kell a közművelődési tevékenységről szóló programfüzeteket, egyéb tájékoztatókat, dokumentumokat.

- *Nyilatkoztatás*

A tapasztalt hiányosságokról, nem dokumentált eredményekről nyilatkoztatni kell az illetékes vezetőket.

- *Interjú*

A közművelődési feladatellátás helyi színvonala felől érdeklődve interjút kell készíteni a hatókörbe tartozókkal.

- *Helyszíni szemle*

A közművelődési feladatellátás helyszínein tapasztaltokról jegyzőkönyvet kell felvenni.”

A vizsgálati jelentés tartalmát három pontban foglalta össze:

„- *A település bemutatása, közművelődési helyzetének ismertetése.*

- *A szabályosság és a szakmai követelmények alapján megállapítások (indokolással) a közművelődési feladatellátásáról.*

- *Javaslatok a feltárt hibák, hiányosságok kijavítására.”*

A dokumentum szerves része volt az 1999. évi Vándorgyűlés egyik szekciójában kikristályosodó *Szakmai követelmények*² c. összeállítás, amely kísérletet tett az intézmény és a népművelő feladatainak, szerepének definiálására.

A Rendelet és e szempontsor volt tehát az indító muníció, s ha összehasonlítjuk az azóta megjelent szempontokkal, természetesen látható a különbség. Mégsem lebecsülendő, hiszen a részletes jogi apparátus biztonságot adott, metodikai kérdésekben pedig még aligha lehetett volna helytálló elvárásokat megfogalmazni. Az első vizsgálat 1999. szeptember 1-én elindult, s ebben illetve az egész rendszer elindításában elévülhetetlen érdemei vannak *Kerekes Lászlónak*, aki először az NKÖM Közművelődési Főosztályának főállású, majd szerződéses munkatársaként látta el 2004 végéig a vezető szakfelügyelői feladatokat.

A települési vizsgálatok mellett egy ún. tematikus vizsgálat is elindult, amelyben a megyei önkormányzatok feladatellátását kezdte el vizsgálni szakfelügyelők egy csoportja. A rendelkezésre álló költségek miatt 1999-ben csak 10 megyei vizsgálat kezdődött.

2000-ben az NKÖM Közművelődési Főosztályának megbízásából megírtam a *Módszertani levél a közművelődési szakfelügyelethez*³ c. anyagot, amelyet az őszi balatonszemesi továbbképzésen adtunk közre. Értékét az adta, hogy először próbáltuk meg strukturálni a vizsgálatot és a jelentést, mint azt a dokumentum tartalomjegyzéke is mutatja:

² http://www.mmi.hu/szakmai_a.htm

³ http://5mp.eu/fajlok/torokjosef/modszertani_level_www.5mp.eu_.doc

„Bevezetés

A szakfelügyeleti vizsgálat

1. A vizsgálat előkészítése
 - a) Kapcsolatfelvétel az önkormányzattal
 - b) Vizsgálati terv készítése
 - c) Munkaindító csoportértekezlet
2. A vizsgálat lefolytatása
 - a) A település
 - b) Az önkormányzat
 - Az önkormányzat kulturális-közművelődési politikája
 - Az önkormányzat közművelődés-igazgatása
 - A választott testületek munkája
 - A Polgármesteri Hivatal munkája
 - c) Az intézményrendszer
 - Vizsgálendő dokumentumok
 - Tényfeltáró, leíró kérdések
 - Elemző kérdések összefüggésekről

A vizsgálati jelentés

1. A jelentés szerkezete és tartalma
2. A jelentés hitelessége, stílusa és formája

A szakértői magatartás

Befejezésül

Mellékletek

1. Kötelezően vizsgálendő jogszabályok jegyzéke
2. Háttérinformációt adó jogszabályok jegyzéke
3. Vizsgálati terv mintája
4. Jelentés szerkezeti mintája”

Az anyag 2004 végéig volt érvényben – szolgálva a rendszer stabilizálódását.

Ebben az évben a települési önkormányzatok feladatellátásának vizsgálatai mellett három tematikus célvizsgálat is zajlott: folytatódott és befejeződött a megyei célvizsgálat, amelynek Dr. Németh János István végezte el az összegzését⁴ – erre a 2008. évi megyei vizsgálatnál térek vissza. Lezajlott az általános művelődési központot (a továbbiakban: ámk) működtető települések szakfelügyelete, ennek vizsgálati szempontjait⁵ és összegzését⁶ Szabó Irma állította össze. A záró tanulmány korrekt módon összesítette a mérhető adatokat és a lehetséges javaslatokat. A közművelődés számára azonban az lett volna a lényegi megválaszolható kérdés: hatékonyabb-e a munka egy ilyen modellben vagy sem, ám az ámk-ban elvárható minőségi többlet megléte vagy hiánya nem derült ki. Pedig ennek megválaszolásához szolgáltatunk indoklást, hiszen szakértő társaimmal folytatott pécsi vizsgálatunk végén így fogalmaztunk jelentésünk összegzésében:

„Vizsgálatunk alapkérdéseként azt fogalmaztuk meg: van-e a közművelődés – de méginkább a helyi társadalom – számára valamilyen ún. **ámk-s többlet**, jelent-e új, jobb minőséget ez a szervezeti forma a közművelődés számára?

A végső válasz előtt néhány rövid summázat:

- *Merev ágazati elkülönülés tapasztalható: a tanteremben tanítanak, a művelődési házban – mások! – "népművelnek"; a tanár "csak" tanít, a népművelő "csak" szervez. Ettől persze még mindkettő lehet magas színvonalú, csak épp' nem termékenyítik meg egymást.*
- *A szerepek és a munkakörök tradicionálisak, egymásba át nem érhetőek.*

⁴ http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=6866&meret=5

⁵ http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=24424&meret=5

⁶ http://www.erikanet.hu/system//adatbazis_fajl.php?fajl_id=54169&meret=5

- *A művelődési házak döntően az óvodás és általános iskolás korosztályra (abban is elsősorban a "saját" gyerekeikre) terveznek és szerveznek. Ritkább jelen lévő a középiskolás, a felnőtt fiatal és a középkorosztály.*

*Eddigi ismereteink alapján most már választ adhatunk a fő kérdésre: **nem találtuk a keresett ámk-s többletet**, s úgy véljük e két szervezetben **nincs is**. Helyette a közoktatási törvény által leírt többcélú intézményt s benne két átlagos művelődési házat találtunk. A szervezetek így megfelelnek minden törvényességnek – csak a nevükben rejlő nevelési-művelődési eszménynek nem.”*

Ezt a megállapítást látom igazolva *Lipp Márta* ezirányú kutatásaiban.⁷ Kár, hogy erről a metszetről – a legfontosabbról – nem szólt az összegzés. Bizonyos, hogy másfajta summázat születik, ha nem az ámk iránti elfogult elköteleződés vezeti a szerző tollát...

Szintén ebben az évben kezdődött el Területi Művelődési Intézmények (TEMI) körébe tartozó intézmények, valamint az intézmény, közösségi szintér nélküli 1500 fő feletti, észak-magyarországi települések vizsgálata is.

2001-ben az NKÖM Közművelődési Főosztály megbízásából elvégeztem a *Módszertani levél* jogszabályi változásokból (is) eredő korrekcióját, és a bővített változatot⁸ a balatonszemesi továbbképzésen dolgoztuk fel. Ebben az évben folytatódott a TEMI intézményeinek, valamint az intézmény, közösségi szintér nélküli észak-magyarországi önkormányzatok vizsgálata, miközben természetesen zajlottak a települési szakfelületek is. Szintén célvizsgálat indult azokon a településeken, ahonnan nem küldtek kulturális statisztikai jelentést. Ennek összegzését 2002. I. félévére jelezte az éves munkaterv⁹, ám ilyen anyag – ha készült is – nem került a szakmai nyilvánosság elé.

2002-ben újabb mérőföldkőhöz értünk: megjelent a **CXL**, a szakfelület évenkénti kiadású periodikája. Jelentősége elvitathatatlan, hiszen itt időtálló reprezentativitásban jelentek meg legfontosabb eredményeink. Ráadásul az első számban megjelentek mindazon segédletek, amelyek többségét – ha módosítva is, de – a mai napig használjuk: a kérdőív, a vizsgálandó dokumentumok jegyzéke, az épület adatlapja, a formai elvárások, s a helyi tevékenységek besorolására szolgáló alábbi táblázat, amelyet némi módosítással folyamatosan használtunk.

	A HELYI KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG FORMÁI és értékelése	Minősítés
1. A HELYI KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
2. A HELYI TÁRSADALOM KÖZÖSSÉGI KULTÚRAJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
3. A LÉTKULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
4. A KREATIVITÁS ÉS ÖNKIFEJEZÉS KULTÚRAJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
5. AZ ÜNNEPI ÉS EGYETEMES KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
6. AZ EGYÜTTÉLŐ MÁSSÁGOK KULTÚRAJÁNAK közvetítését és a tolerancia képességének fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		
7. A KÖZHASZNÚ KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat		

2002-re **stabilizálódott a rendszer**: az évenkénti balatonszemesi országos szakértői konferenciák, a kidolgozott segédletek, a CXL... mind-mind ezt jelezték. Új tematikaként elindult azon települések vizsgálata, ahol közhasznú gazdasági társaság (kht.) keretében történik a feladatellátás.

⁷ Lipp Márta: Közművelődési jelenségek és jelentések. Novák József Alapítvány – Magyar Művelődési Intézet, 2001

⁸ http://5mp.eu/fajlok/torokjosef/modszertani_level_2_www.5mp.eu_.doc

⁹ CXL 2002, 10. o.

2003 egy csendes munkaév volt, amelyben „befejeződött, teljes körűvé vált a megyei jogú városok vizsgálati programja, ...munkaterven kívül sor került az országos népfőiskolai szervezetek közművelődési szakfelügyeleti vizsgálatára”¹⁰. Bár az éves tervben még szerepelt a kht.-t működtető települések további vizsgálata, az éves beszámoló erről már egy szót sem szól, mint ahogy az éves tervben ígért¹¹ összegző jelentés sem látott napvilágot. Sajnos a beszámolóból ezek elmaradásának indoklása is hiányzik. Viszont a települési vizsgálatokban megjelent egy új szakmai elem: a szakfelügyeleti munkának ki kellett terjedni a *kistérségi* kulturális-közművelődési kapcsolatokra is.

2004 az előzőekhez hasonló tervekkel indult. Az aktuális CXL-ben közreadott minisztériumi program¹² szerint folytatódik az immár kistérségenkénti rendszerezésű települési vizsgálatok sora, folytatni tervezték a TEMI hatókörében működő intézmények, a kht.-t működtető önkormányzatok vizsgálatát és az általános szakfelügyeleti vizsgálatokat. Hogy mindebből mi valósult meg, nem tudjuk, hiszen az NKÖM nem hozta nyilvánosságra, s 2005-ben az előző évi eredményeket eddig közlő CXL sem jelent meg, elmaradását nem is indokolták. Az év történései tehát a minisztériumi szobák homályába veszttek, s a „történész” számára csak az általa ismert tények maradnak.

Az általam ismerhető tény pedig csak annyi, hogy decemberben *Koncz Erika*, az NKÖM helyettes államtitkára felkérésére megírtam a *Javaslat a közművelődési szakfelügyelet működésének javítására és decentralizálására (vitaanyag)*¹³ című koncepciót (a továbbiakban: *Javaslat*). Bár a szakfelügyelet valódi problémájának ill. kezelésének nem a regionalizálás hiányát ill. annak bevezetését véltem, a felkínált lehetőséggel azért éltem, mert a regionalizáló szándékok ürügyén esélyt láttam a valódi problémák megoldására, a minőségi változtatásokra is. Ennek nyomán alakult egy – inkább levelezős, mint valódi – munkacsoport, amely hivatott lett volna az új rendszert kitalálni. Mivel éreztem, hogy a *Javaslatban* leírtak alig, vagy másképp valósulnak meg, 2005. február 8-án elköszöntem a „munkacsoport”-tól. Ma is úgy látom, több – aktualitását veszített javaslatom mellett – több még mindig aktuális, de erről később.

Mivel 2005-től módosult az irányítás szervezeti és személyi feltétele (Kerekes László helyett Dr. Szabó Irma irányítja a szakfelügyeletet), az évtized felének mérlegét is megvonhatjuk.

Eredményei:

- Megszületett egy olyan igazgatási eszköz, egy olyan „jogosítvány”, amellyel befolyásolható az önkormányzatok közművelődési feladatellátása, az intézmények munkája, jogszerűbbé és szakszerűbbé válhat valamennyi szereplő tevékenysége.
- A központi igazgatás számára rengeteg hasznos információt „termelt” a rendszer.
- Kialakult a vizsgálat alapvető szempontrendszere, megjelentek legfontosabb alapidokumentumai.
- A szakma egy rétege – a szakfelügyelők – számára olyan új tudások megszerzését jelentette, amelyet saját munkájukban is hasznosíthatnak.
- Az állandó helyszínű évenkénti konferencia erősítette a szakmai kapcsolatokat, a szakfelügyelői identitást.

Hiányosságai:

- A munkatervék és beszámolók összevetése azt jelzi, hogy nem volt világos, koherens vizsgálati stratégia. A tervek indoklás nélküliek, s ettől ötletszerűnek tűnnek. Nem derül ki, miért épp⁷ *ott* és *azt* tervezte vizsgálni a szakfelügyelet. Emiatt pl. hatalmas területi

¹⁰ CXL 2004, 7. o.

¹¹ CXL 2003, 8. o.

¹² CXL 2004, 8-9. o.

¹³ <http://5mp.eu/fajlok/torokjzosef/jav. a szakf. decentralizalasara www.5mp.eu .doc>

aránytalanságok alakultak ki: miközben a Közép-Magyarországi Régióban a vizsgálati arány 60% volt, a Dél-Dunántúli Régióban csak 10%.

- Több olyan tematikus célvizsgálat is volt, amely csak két év alatt lett befejezve. Egy vizsgálat azonban nemcsak attól tematikus, hogy hasonló jellemzőjű településeket vagy intézményeket vizsgálunk, hanem attól is, hogy *egyidőben* mindet, másképp csökken az összehasonlíthatóság. E vizsgálatok további hiányossága, hogy többükről (TEMI-ről, népfőiskolai szervezetekről, megyei jogú városokról, kht.-t működtető önkormányzatokról, intézmény, ill. szintér nélküli településekről, statisztikát nem küldő önkormányzatokról) nem készült összegző jelentés (vagy nem került nyilvánosságra – a lényegyet tekintve azonban mindegy), pedig fontos lett volna visszaforgatni a szakmai közgondolkodásba.
- Gyakori korholás tárgya volt – joggal – a vezető szakfelügyelő részéről a jelentések minősége, tárgyi tévedései, csakhogy évenként visszatérő javaslatom ellenére sem készült olyan képzés, tanfolyam, amelyen *kötelezően* kiképezték volna szakfelügyelőket. A KKDSZ kereteiben egykor ilyen céllal indított tanfolyam fakultatív volt, nem integrálódott a rendszerbe, ezt nem tudta szolgálni.
- A rendszer korlátozott nyilvánossággal működött, így azt sem lehetett megtudni, hogy ki, hol, mikor vizsgált. Emiatt a szakmai közbeszédben törvényszerűen jelentek meg a szakfelügyelők szubjektív szempontokat is tartalmazó kiválasztásáról szóló feltételezések. (Ennek okán javasoltam a vezető szakfelügyelőnek, hogy az évenként közreadandó vizsgálati listában a megbízási díjak is szerepeljenek, hiszen közpénzről van szó, s így kötelező lenne nyilvánosságra hozni. Elképzelésem a megbízási díjak titkosságára hivatkozva hevesen elutasított...)

Összességében fontos és hasznos időszaknak lehet minősíteni az 1999-2004 közötti éveket, hiszen elindult egy olyan rendszer, amelyben benne volt az a lehetőség, hogy hatékonyan segítse a hazai közművelődést. Ám hogy ez a lehetőség alacsony határfokkal lett kihasználva, már az itt sorolt hiányosságokból is látszik. A módszertani anyagok nyomán ugyan sokkal szakszerűbb jelentések születtek, de a kiképzetlenség okán még mindig elemi jogi tévedések csúsztak be az összegzésekbe. Az ötödik év végére egy mennyiségileg dinamikus fejlődő, ám vizsgálati célrendszerében és arányaiban, ügyműködésében, a vizsgálati minőség javulásában sok hiányosságot kitermelt rendszer jött létre. Ezek megszüntetését reméltem *Javaslatomtól*, ill. egy új rendszer kialakításától.

2005 az új szisztéma első éve. Legfontosabb lépései az alábbiak voltak¹⁴:

1. A korábban már jelzett személyi váltás azt is jelentette, hogy a vezető szakfelügyelő munkáját nem külsős megbízási jogviszonyban, hanem ismét a Közművelődési Főosztály munkatársaként munkaköri feladataként látja el.
2. Valamennyi régióban nyilvános pályázat alapján kiválasztott regionális vezető szakfelügyelő kezdte meg munkáját szeptemberben, aki – többek között – közvetlen kapcsolatot tart a régió szakértőivel, javaslatokat tesz a megbízásokra, ellenőrzi és segíti a vizsgálatokat.
3. Részvételükkel megalakult a Szakfelügyeleti Munkabizottság, amelynek tagja még a Közművelődési Főosztályról a vezető szakfelügyelő, valamint a továbbképzési, kutatási terület szakmai referense.
4. Az ERIKANET portálon külön oldalt¹⁵ hoztak létre a szakmai információk közreadására. A Szakfelügyeleti Munkabizottság itt tette közzé az új módszertani anyagokat. (A *Módszertani levél* kikerült közülük anélkül, hogy erről bármikor is értesítettek volna.)

Ebben az évben – mint korábban jeleztem – nem jelent meg a CXL. De nem volt országos értekezlet sem, helyette regionális tanácskozások tartottak októberben. Az új rendszer alapjául a ma is hatályos, 23/2005. (VIII. 9.) NKÖM rendelet szolgált. A legfőbb

¹⁴ Forrás: CXL 2006

¹⁵ http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=288463&cikk_id=18420

változás az volt, hogy a 4. § (1) bekezdésében meghatározta a szakfelügyeleti megbízás feltételeit: a szakmai gyakorlati időt és tevékenységet, valamint a továbbképzéseken való részvételt.

Jól látható és szükséges szigorítások ezek, hiszen eddig egyik sem volt feltétele a megbízásnak. További új elem a rendelet 5. §-ában megfogalmazott szöveg, miszerint „a regionális kulturális koordinációs irodák a minisztérium feladat-meghatározása szerint vesznek részt a szakfelügyeleti vizsgálatokban, a szakfelügyeleti dokumentumok gyűjtésében, feldolgozásában és megőrzésében, a szakfelügyelők szervezett továbbképzésében”, valamint hogy „a minisztérium a szakfelügyeleti vizsgálatok eredményes ellátása érdekében együttműködési megállapodást köthet a megyei szakmai tanácsadó és szolgáltató intézményekkel”, ám ezek eddig nem valósultak meg, de sajnos nem is volt érzékelhető ilyen akarat.

2006 a területi kiegyenlítés szándékával indult. Erre minden ok megvolt, hiszen túlzott eltérések voltak az egyes régiók vizsgálati arányszámai között. A másik fő szál a kistérségek átfogó és összegző vizsgálata volt. Az volt a cél, hogy egy-egy kistérség valamennyi települési szakfelügyeletét mielőbb végezzük el. Ennek nyomán – Dr. Németh János István szempontrendszer alapján – 29 kistérség összegző elemzésére adott megbízást a minisztérium¹⁶. Magam egyike voltam a kistérségi összegzést végzőknek, mivel a kiskunfélegyházi kistérségben már korábban elvégeztem a térségközpont és több település vizsgálatát. Az összegző tanácskozáson többen elmondtuk, hogy olyan szempontrendszer alapján kellett dolgozni, ami alig volt „köszönő viszonyban” a szakfelügyeleti jelentések szempontrendszerével, ezért ezen változtatni kellene – a feladat ugyanis a megkapott települési jelentések összegzése volt. Csakhogy kezdetben még vizsgálati szempontrendszer sem volt, majd évekig a *Módszertani levél* tartalomjegyzékének bővített verziói voltak érvényben. Táblázatunkban az utóbbi években használatos szakfelügyeleti szempontrendszer ill. a kistérségi összegzés szempontrendszere olvasható, összevetésük tanulságos.

A szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseinek szempont- ill. tartalomjegyzéke	A KISTÉRSÉGI ÖSSZEZÉS SORVEZETŐJE: A TÉR SZELETEI Feldolgozandó tartalmak / Indikátor példák
1. BEVEZETŐ A vizsgálat elrendelése; jogi keretei, célja és feladata	1. TERMÉSZETI – ÖKOLÓGIAI – TÖRTÉNETI TÉR földrajzi meghatározottság, emblematikus adottságok (folyó, hegy, völgy, sajátos képződmények), jellegzetességek, éghajlat, történeti korszakok, a fejlődés típusa (szerves, irányított)
2. BEVEZETŐ HELYZETELEMZÉS 2.1. A település bemutatása 2.2. A település adatai 2.3. A település helyzetének elemzése	2. GAZDASÁGI TÉR Agrár-, ipari-, IT + szolgáltató szektor-, tulajdonosi-, tőkeallokációs-, munkaerő piaci-, rekreációs-turisztikai-, egyéb térszervezetek, formációk (a feldolgozásnál a sorrend fontos), életszínvonal, életminőség összehasonlító jellemzése, megítélése. <i>Foglalkoztatási trendek, adatok; képzettségi mutatók; munkaerő piaci helyzet</i>
3. AZ ÖNKORMÁNYZAT KÖZMŰVELŐDÉSI FELADATELLÁTÁSA 3.1. Az önkormányzat kulturális-közművelődési stratégiája 3.1.1. Településfejlesztési koncepció, gazdasági program kulturális aspektusai 3.1.2. Kulturális koncepció 3.1.3. Helyi közművelődési rendelet 3.1.4. Nemzetközi, regionális, megyei kapcsolatok; kistérségi feladatellátás – feladatvállalás 3.2. Az önkormányzat közművelődési igazgatása 3.2.1. Önkormányzati Szervezeti és Működési Szabályzat 3.2.2. A választott testületek (képviselő-testület, szakbizottság); tisztségviselők (polgármester, alpolgármester/ek/ jegyző) munkája; SZMSZ-ben szabályozott, a szakterületet érintő tevékenysége, hatásköre, szakterületi határozatok és egyéb dokumentációi). 3.2.3. Kulturális-közművelődési terület jogi-, igazgatási környezete	3. KÖZIGAZGATÁSI – PARTNERSÉGI TÉR együttműködési formák (igazgatási, közszolgáltatási rendszerben), a kistérségi központ szerepe, a környező kistérségek hatása, kistérségi munkaszervezet(ek) bemutatása, önkéntes (alkalmi) társulások <i>Az együttműködés típusai, a résztvevők száma, az együttműködésből adódó többlet források</i> 4. INFORMÁCIÓS TERVEZÉSI, FEJLESZTÉSI TÉR A kistérség információs feldolgozottsága, tervezési beágyazottsága, jövőképe, integrációs szintek, megyei, regionális, országos együttműködések, összetartó, széthúzó erők <i>Alapvető IT adatok, feldolgozottság (telefon, intézmények felszereltsége, internet hozzáférések, adatbázisok</i>

¹⁶ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=35249

<p>3.2.4. Önkormányzati költségvetések, a szakterület finanszírozási rendszere és tényadatai</p> <p>3.3. Részösszegzés</p> <p>3.4. A Polgármesteri Hivatal kulturális feladatellátása</p> <p>3.4.1. A Hivatali Ügyrend (A hivatalt irányító és vezető tisztségviselők és a szakmai irányításban, feladatellátásban résztvevő köztisztviselők hatásköre, közművelődési feladatai, munkamódszere)</p> <p>3.4.2. A Hivatal önálló közművelődési tevékenysége (önálló rendezvények, kiadványozás, stb.)</p> <p>3.5. Részösszegzés</p>	<p>5. KULTURÁLIS, SZIMBOLIKUS TÉR</p> <p>meghatározó néprajzi, etnikai, hivatásrendi (munkamegosztási), azonosságok, a kistérség nevének szerepe, a „kulturális kistérség” jellege, kistáji többsétség bemutatása</p> <p>(itt lehet felhasználni a vizsgálatokhoz korábban használt „7 pontos” szempontrendszert, ld. „emblematikusság”, „közös nevező” stb.)</p>
<p>4. A TELEPÜLÉS KULTURÁLIS-KÖZMŰVELŐDÉSI RENDSZERE, TEVÉKENYSÉGE</p> <p>4.1. Az alapellátást végző intézmény/ek vagy szintér bemutatása</p> <p>4.1.1. Épület, tárgyi feltételek</p> <p>4.1.2. Szervezeti, személyi feltételek</p> <p>4.1.3. Az intézmény gazdálkodása</p> <p>4.1.4. A tartalmi munka elemzése</p> <p>4.2. A helyi közművelődés egyéb színtereinek/feladatellátóinak közművelődési tevékenysége</p> <p>4.2.1. Közgyűjtemények, egyéb gyűjtemények</p> <p>4.2.2. Nevelési-oktatási intézmények</p> <p>4.2.3. Média</p> <p>4.2.4. Civil szervezetek</p> <p>4.2.5. Kulturális támogatások</p> <p>4.3. Részösszegzés</p>	<p>6. KULTÚRA ELSAJÁTÍTÓ/KÖZVETÍTŐ TÉR</p> <p>oktatási, közművelődési, közgyűjteményi intézmények; civil szervezetek; művészeti csoportok; az „intelligens tér” alapvető adatokban</p> <p><i>Iskolatípusok, tanulólétszámok, közgyűjtemények adatai, kulturális beruházások, közművelődési infrastruktúra adatai</i></p>
<p>5. A VIZSGÁLATI JELENTÉS ÖSSZEFOGLALÓJA</p> <p>5.1. Helyi kulturális tevékenységek</p> <p>5.2. Vizsgálati tapasztalatok és következtetések</p> <p>5.3. Javaslatok az önkormányzat közművelődési feladatellátásához</p>	<p>7. KÖZMŰVELŐDÉSI TÉR</p> <p>A.) A jelentésekből kiolvasható és a kistérség településeire jellemző közművelődési gyakorlat az I-VII. kultúraformák beosztását figyelembe véve</p> <p>B.) A kistérségi összefogásban megvalósuló közművelődési gyakorlat az elemzés tárgya. Néhány lehetőség:</p> <p>Szakmai információs rendszer és adatbázis összeállítása, működtetése</p> <p>A munkaerő piaci helyzetet javító felnőttképzések, programok indítása a közművelődési intézmények rendszerszerű bevonásával</p> <p>A kistérség hátrányos helyzetét javító pályázatokhoz, programokhoz való csatlakozás (esélyegyenlőtlenség csökkentése, kulturális turizmus, kulturális utak kialakítása, fejlesztése)</p> <p>A kistérségben hagyományos vagy hagyományt teremtő programok szervezése, szakemberek kistélepedéseken történő közös alkalmazása</p> <p>Szakemberek kistélepedéseken való közös alkalmazása</p> <p>Szakmai napok, továbbképzések szervezése</p> <p>A kistérségi szolgáltatásokat elősegítő infrastruktúra kialakítása (pl. hordozható színpad, közlekedési eszköz, számítógépes hálózat stb.)</p> <p>Közösségfejlesztő programok megvalósítása és egyéb hasonló kezdeményezések</p>

A két oszlop összehasonlítása alapján érthető, ahogyan a 11 településből álló kiskunfélegyházi kistérség összegző jelentése bevezetőjét kezdtem:

„A kiskunfélegyházi kistérségben végzett közművelődési szakfelügyeleti vizsgálatok jelentéseinek összegzését nagymértékben befolyásolják az alábbi tények:

1. Gátér és Móricgát vizsgálata 1999-ben történt, amikor nemcsak hogy kistérségi vizsgálati szempontsor nem volt, hanem magának a szakfelügyeleti vizsgálatnak sem volt kialakult metodikája, szempontrendszere. Ezért ezek a jelentések igen korlátozott mértékben használhatók.
2. A többi 9 település vizsgálata ugyan mind 2003-ban volt, de a Bugac, Bugacpusztaháza Fülöpjakab, Kunszállás és Tiszaalpár vizsgálatát összegző jelentések nem tértek ki az akkor használatos kistérségi szempontrendszer szerinti kérdések megválaszolására. Mindössze Jászszenlászó, Kiskunfélegyháza, Pálmonostora és Petőfiszállás vizsgálati jelentése tartalmaz a kistérségi szempontokra válaszokat (!?).
3. A szakfelügyeleti szempontsor ellenére a jelentésekben általában is a kívánatosnál kisebb az a közös felület, amely valamennyi jelentés tartalmában fedt egymást.
4. A vizsgálatok adatai korábbi datálásúak, ezért mai érvényességük csak kontroll után használhatóak.
5. Az információs, tervezési és fejlesztési tér megadott szempontjaihoz egyik jelentés sem tartalmaz adatot, ezért az megválaszolhatatlan. (Ezért-e vagy másért, de a 2007. évi szempontsorból ez már kimaradt. – T. J.)

Mindezek miatt nemcsak hogy – elegendő információ híján – messze marad a kívánatostól az 1–4. metszet feldolgozása, hanem csak korlátozott értékű SWOT elemzés tehető, és ami a legfőbb hiány: felelősséggel alig fogalmazható meg javaslatrendszer és jövőkép. Így tehát mindössze négy (!) jelentés kistérségi fejezeteinek és a többi jelentés valamennyire hasznosítható elemeinek felhasználásával vállalkozunk az összegzésre.”

Mivel a települési vizsgálatok a többi kistérségben is nagy időeltéréssel történtek, hasonló volt a helyzet mindenütt. Ezért az összegzések – „*kontroll után*”-i – jelentős része az internetről származott. S mindezek alapján még SWOT analízist és jövőképet is kellett készítenünk... Az elkészült anyagok használhatósága igen kétséges, hiszen a közművelődési fejezeten kívül a többi aligha volt számunkra releváns adatsor. Mivel a megbízás ára 300 ezer (!) Ft volt, a minisztérium kidobott az ablakon 8,7 millió forintot. S eközben a települési vizsgálatok díja alig változott, sőt, kistelepüléseknél csökkent! Bár 2006 júniusában még kaptam a második körben is megbízást, augusztus végén a fentiek miatt visszaadtam.

2007 a szakma számára nehéz év volt, hiszen az új önkormányzatok erősen átpolitizálták az intézményrendszer működését és működtetését, gyakran nem a szakmai szempontok érvényesültek az átszervezéseknél, sőt, sokszor hallhattunk jogsértő eljárásokról is. Különösen nagymértékű vérvesztés érte a megyei művelődési központokat, többüket minimális létszámmal tartották meg, többet összevontak más megyei szervezettel. A szakfelügyelet azonban erre nem reagálva, a tervezett medrében hömpölyögve folytatta a települési vizsgálatokat. Igaz, maga az OKM és szakmai főosztálya is némán asszisztálta végig a megyei intézményi rendszer szétverését...

Megjelent viszont a CXL aktuális száma, volt őszi országos és tavaszi regionális értekezlet. A tervezett 15 helyett 10 kistérségi összegzésre adott megbízást a minisztérium. Ha a megbízási díj változatlan maradt, mindösszesen 10,7 millió forintot fordított erre a projektre a tárca. Gazdag ország vagyunk...!

2008-ról ismét hiányosak az információk. Ennek egyik oka, hogy megint nem jelent meg a CXL (magyarázat most sincs), s az ERIKANET szakfelügyeleti oldala sem vált élő hírközlő helyé. Az országos és a régiós tanácskozásokat megrendezték, folytatódott a települési vizsgálatok.

Márciusban – ismét dr. Németh János témavezetésével – újra a megyei feladatellátók célvizsgálata indult el. Az 1999-2000. évi vizsgálatokkal szemben ez egy szűkebb spektrumú munka volt. A kapott szempontrendszer alapján született összegzés azonban inkább egy leltár a szervezetről: megtudható a személyi, pénzügyi és tárgyi feltételek mértéke. *És akkor mi van, mire (volt) jó mindez?* – kérdezhetjük joggal, miközben a szempontsor egyetlen helyen sem kérdez rá a legneuralgikusabb pontokra: az átalakulás okaira, lépéssorára, törvényességére. Az így született anyag egy steril, száraz dokumentum, amely leíró jellegével módot sem adott az elemző, okfejtő vizsgálatra. Ráadásul több konkrét hiányosság is érzékelhető volt.

- Látszólag apróság, de mint cseppben a tenger jelent meg az előkészítés komolysága, hogy vizsgálóként már az indító tanácskozáson jeleztem: a jogi formák közül vegyék ki a „részben önálló” kategóriát, mert az a gazdálkodás módjáról szól, ráadásul ott szerepel. Az ezek után kapott szempontsorban mégis benne maradt. E-mailben újra jeleztem, ám a véglegesben is benne maradt...
- Igen kétséges volt a szakmai munkaformák, a rendezvények szervezése, az együttműködések, a kapcsolatok részletezését szolgáló fogalmak, hiszen az ott soroltak teljesen önkényesen kreáltak voltak, sokszor egymással is átfedésben. Ezeket semmilyen szakmai konszenzus nem előzte meg, a kulturális statisztika fogalom-rendjével sem volt szinkronban.
- Ebből következően az ezekhez csatolt alkalmak számának megállapítása meglehetősen önkényes volt, így kétséges, mennyire tükrözi ez a valódi teljesítményt.
- A fentiek miatt született egy teljesen vitatható szakmai sorrend, amelynek – szemben a 2000. évvel – még a pontrendszere sem ismert, nem tudni, mi mennyit ért, miközben

semmilyen közös minimum-mérce nincs számukra definiálva, ami Szabolcstól Vasig kompatibilis tevékenység lenne.

- Szó sem esik az összegzésben a mindenki által tudott átszervezési anomáliákról, törvénysértésekről, az sem derült ki, egyáltalán feltárták-e a kollégák. (Mentségükre legyen mondva: a szempontsor nem is kért ilyet.) Mivel többről tudunk, különösen érthetetlen az erről való hallgatás.

Ha együtt nézzük a korábbi és a mostani megyei vizsgálatot, mindkettőnél *téves* volt a kutatás kiindulópontja s ebből törvényszerűen a végeredménye is. Mindkét vizsgálat alapvető tévedése, hogy **nem a kimeneti teljesítményt, hanem többségében a bemeneti kondíciókat** vizsgálja. Ha az vizsgálandó, hogy *hogyan* és *milyen mértékben* látja el az intézmény a kötelező állami feladatokat, akkor *arra* kell kérdést szerkeszteni. Csakhogy nem az *input* a lényeg, hanem az *output*, mert azt lehet és kell számon kérni. Teljesen indifferens, hogy azt milyen szervezeti formában, mekkora fenntartói támogatással, mekkora épületben teszi, milyen az irányítás módja, mekkora saját létszámmal bír, milyen a lobby-technikája, a pr-munkája stb. Teljesen keverednek a teljesítmény-indikátorok a teljesítményt *befolyásoló* belső és külső indikátorokkal. Pedig **csak és kizárólag a kimenő teljesítmény számít**.

Egyértelmű logikai tévedés, hogy a rossz *gyakorlatból* tesz *elméleti* következtetést, miszerint a csatolt szervezeti egység „*a szakmaiság létminimumát sem biztosítja*”. Ez akkor sem lehet elméleti tézis, ha a teljesítményük alacsony, mert nem kizárólagosan a szervezeti forma, hanem a szükséges feltételek hiánya okozza az alacsony teljesítményt. A *helyes* szervezeti forma e feltételek között csak egy – fontos, de nem kizárólagos – elem. A leginkább közös tévedés a két vizsgálatban, hogy mindkettő szerint a szervezeti formák mindenhatósága előbbre való a feladatellátás tartalmánál és minőségénél. (Ez a gondolat egyébként olyan erős a szakmában, hogy a szükséges feladatok és azok ellátása helyett még a tavalyi Vándorgyűlésen is a szervezeti formán tépelődtek a megyei kollégák.)

A mostani vizsgálat sajnos elkésetten indult, pedig már korábban érzékeltük a bajt. Ennek okán már 2007. július 10-én javasoltam a vezető szakfelügyelőnek, hogy szükséges lenne egy szűkített tartalmú, gyors lefolytatású mmk-vizsgálat, aminek az összegzése még késő őszen, a jövő évi megyei költségvetési koncepciók összeállítása előtt közreadható és beforgatható a minisztériumi kommunikációba. Ehelyett lett, ami lett – *halottnak a csók*, szól a népi bölcsesség. Az összegzésről 2008. június 4-én hallhattunk egy – módszertani magyarázatok és indoklások nélküli – előadást azzal az ígérettel, hogy hamarosan nyilvánosságra hozzák. Ehhez képest a visegrádi szakértői konferencián novemberben újra hallhattuk ugyanazt az előadást, majd 2009. március 4-ikén (!) „már” fel is került az ERIKANET-re. Az ilyen eljárások nem segítik a bizalmat és a hitelességet. S persze, nem hallani semmilyen törvényességi utóéletről, eljárásról, nem téma a szakmai közbeszédben. Megint elszállt egy lehetőség, és fogyóban a szakma bizalma, hogy segítséget várhat/kaphat valahonnan.

Az említett visegrádi konferencián mutatták be a 2009-től érvényes vizsgálati szempontrendszer, amelyről helyben kiosztott (!?) anyag alapján kérték ki a véleményünket. Az eljárás megkérdőjelezi a párbeszéd szándékának komolyságát. Alapvető kifogásként elhangzott az anyagról, hogy az összegző fejezetet miért rögtön a bevezető után kell közölni, de a válaszból egyértelművé vált, hogy ezt a Szakfelügyeleti Munkabizottság már eldöntötte, s 2009. március 9-én így is került fel az ERIKANET-re, nem jelezvén, hogy csak munkaanyag. Ezek után meglepő volt, hogy még a márciusi régiós értekezleten is kértek módosító javaslatokat. Ez egyrészt kuszálta a képet, másrészt jelzi a munkastílust, hiszen interneten nyilvánosságra hozott anyagról van szó, s nem lehetett tudni, hogy mi az érvényes. Május 6-án azután felkerült egy újabb verzió¹⁷, amihez ismét nincs kommentár. Aki ezeket a változásokat kívülről követi, nem tudhatja, hogy ez a végleges (az!), vagy még módosulni fog. Ezzel együtt

¹⁷ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=56179

el kell ismerni, hogy pregnáns, jól használható szempontsorról van szó, amely egyértelműbbé teszi a vizsgálatot.

Ennyi a vázlatos történet, de az események csak tünetei a rendszer lényegi működésének. Ezért most – az összegzéshez vezető úton – nézzük meg néhány metszetben a szakfelügyelet legfőbb jellemzőit, problémáit. Kezdjük az alapkérdéssel!

1. Ki lehet szakfelügyelő?

A Rendelet 4. § (1) bekezdés szerint három feltétel kell hozzá:

„Szakfelügyeleti munkát az a kulturális szakértők működésének engedélyezéséről és a szakértői névjegyzékek vezetéséről szóló 18/2000. (XII. 18.) NKÖM rendelet 1. számú mellékletének 9) pontjában szereplő szakértői engedéllyel rendelkező közművelődési szakember végezhet, aki

- a) *közművelődési szakterületen legalább tíz éves, közművelődési, művelődésigazgatási munkakörben szerzett szakmai gyakorlattal rendelkezik,*
- b) *az 1997. évi CXL. törvény hatálya alá tartozó területeken, intézményekben, szervezetekben közművelődési tevékenységet folytat,*
- c) *a minisztérium által évente szervezett országos és regionális közművelődési szakfelügyelői továbbképzéseken részt vesz.”*

Az a) pont egyértelmű, mérhető, betartható, s remélhetően be is tartják.

A b) pont azonban pontatlan, s ezért a szakmában két alapvető értelmezéssel lehet találkozni. Az egyik – a jelen gyakorlat – szerint elég egy közművelődési célú civil szervezetben **tevékenység**, hogy e feltételnek megfeleljen valaki. A másik értelmezés szerint a jogszabály szövege és szelleme közművelődési szakmai **munkakör** meglétét jelenti. További értelmező kérdések is felmerülnek: minek minősül-e a szakirányú felsőfokú képzésben oktató státusza?; hogyan értelmezendők a pályaelhagyók és a nyugdíjba menők helyzete? Közülük megfelel, aki fel tud mutatni civil tevékenységet, aki nem, az automatikusan kiesik? Mivel egyre több nyugdíjas szakértő kolléga van és még többféle árnyalata előfordul a problémának, érdemes pontosítani a rendeletben a kritériumokat. **Magam a második – szűkítőbb – értelmezést pártolom**, már csak saját komolyan vételünk okán is, hiszen igen bizonytalan egy civil szervezeti tevékenység értelmezése, mivel a jogszabály szövege alapján már a szimpla tagság is elégséges feltétel. S persze, szigorúbban viszonyulok a pályaelhagyókhoz, mint a nyugdíjba menőkhöz. Csakhogy ezek alapján még két regionális vezető szakfelügyelő státusza is kétséges lenne, ezért ezeket az árnyalatokat kellene kezelni egy pontosítás során. Megjegyzem, a bizonytalan hitelű önyilatkozatot érdemes lenne a szervezet vezetője által aláírt igazolásra cserélni. Lehet, hogy tisztulna kicsit a kép...

Látszólag egyértelmű a c) pont tartalma, a rendelet ugyanis nem ad lehetőséget semmilyen hiányzásra, *igazoltra* sem. Úgy vélem, ez helyes, hiszen az iskolai vizsgán sem felmentő ok egy korábbi betegség. Ha tehát komolyan akarjuk venni magunkat és be akarjuk tartani a jogszabályt, akkor a hiányzók nem kaphatnak szakfelügyeleti megbízást. (A szüneteltetés időtartama viszont hiányzik a rendeletből – ez mindenképpen pontosítandó, hiszen legfeljebb az aktuális évre lehetne szankcionálni.) A gyakorlat ennek teljesen az ellenkezője, s erre számos példát tudna mindenki mondani. Még az sincs meghatározva, milyen felmentő okok fogadhatók el. Ezért az a benyomásom – számos alkalommal, számos személynél –, hogy a szakmában elfoglalt státusz alapján hozott szubjektív (regionális) vezetői döntések alapján minősül a távollét igazolhatónak vagy igazolatlanoknak, s mindez tulajdonképpen a tételes jog ellenében. E pont módosításánál (vagy az SZMSZ-ben) egyúttal a kötelező továbbképzési napok számát is definiálni kellene, mert jelenleg csak a szokásjog rendezi.

A) alkérdés: **ki kap(hat) és ki nem kap megbízást?** Ma nincs semmilyen minősítési rendszer a szakfelügyelők munkájára, a regionális vezető tulajdonképpen egyszemélyben eldöntheti, kivel akar együtt dolgozni. Ezért annak a kollégának sem tudtam értelmeset

válaszolni Visegrádon, aki azon tépelődött, miért nem kap két éve megbízást, de indoklást sem, miközben régiójában egyeseket évi 4-5 település vizsgálatával is megbíztak. Ez a szisztéma akkor sem jó, ha többé-kevésbé jól dönt a vezető. Ezért megismétlem, amit már 2004-ben leírtam a *Javaslatban*: „*Ki kell dolgozni a szakfelügyelők háromfokozatú (kiválóan megfelelt, megfelelt, nem felelt meg) minősítési rendszerét. Ennek az a célja, hogy egységes szempontok alapján választódjanak ki azok, akik NKÖM-megbízásokat kaphatnak. A minősítést háromévente – humánusan és diszkréten – el kell végezni.*” Lehet ugyan visszajelzés a szakfelügyeleti munka Értékelő lapja¹⁸, de én az elmúlt évek során egyszer sem kaptam, és nem helyettesíthet egy rendszerszerű konkrét és korrekt minősítést. Ez egyúttal a csoportvezető szakfelügyelők kiválasztását is segítené.

B) alkérdés: a fentiek nyomán: ki **mennyi** megbízást kap(hat)? Remélve, hogy nem a „*minden állat egyenlő, de vannak egyenlőbbek*” orwelli érv a magyarázat, mégis nagy különbségek vannak az egyéni megbízások számainál. Pedig bármilyen zseniális a szakértő, a szakmányban gyártott települési jelentések okán előbb-utóbb rutinizálódik. Megfontolandó lenne ebben valamilyen nyilvános limitet megfogalmazni: évi három-négy vizsgálat még tisztességgel és önisméltések nélkül elvégezhető, s talán ez az önmérséklet segítene „szélesíteni” a szakfelügyelői kört – ha akarjuk...

C) alkérdés: ki **hol** lehet szakfelügyelő? Mivel ezt egyik rendelet sem szabályozta, az első öt évben mindenki megértette és elfogadta a vezető szakfelügyelő azon döntését, miszerint a megyei művelődési központok munkatársai saját megyéjükben nem kapnak megbízást, mert a két szerep ellentmond egymásnak. Nos, 2005 óta ez a „szabály” nem él, sorozatban dolgoznak megyei művelődési központban dolgozó szakértők saját megyéjükben, sőt, több megyei szervezet vezetője szakfelügyel saját megyéjének több településén, ráadásul a Közművelődési Főosztály egy megyei szervezet vezetőjét nevezte ki regionális vezető szakfelügyelőnek! A helyzet abszurd, a *hierarchikus* és a *partneri* viszony skizofréniája: mindkettő nem teljesíthető hitelesen és komolyan. Karinthy Friggyessel szólva: „*álomban két macska voltam és játszottam egymással.*”

2. A szakértők „továbbképzése”

Az idézőjel nem véletlen, mert éppen ennek hiányáról kell szólni. A szakfelügyelők többsége képzetlen államigazgatási és pénzügyi ismeretekben, ezért nehéz egy jegyzővel ill. egy pénzügyi vezetővel való szakszerű kommunikáció. Különösen igaz ez azokra, akik beosztott munkakörben dolgoznak. Nekik sem alkalmuk, sem szükségük nincs igazán napi munkájukban ezekre az ismeretekre – és ők vannak többen. Így aztán törvényszerűek a gyenge jelentések. A szakfelügyelők „továbbképzése” *defenzív*, a felmerült hibák *után* reagál. De inkább az mondható el, hogy *nincs* továbbképzés, mert ami ezen a címen zajlik szinte kezdettől fogva, az egy x-edik országos szakmai konferencia. Az előadások többsége kiválóságuk ellenére sem a szakfelügyeletről, pontosabban: a *szakfelügyelésről mint tevékenységről* szólnak. Hiányzik – a tanításmódszertan analógiájaként – egy vizsgálati módszertan. Azt többé-kevésbé tudjuk, *mit* kell vizsgálni, de arról szinte soha nincs szó: *hogyan*. A konferenciák helyett/mellett workshop-szerű alkalmak is kellenének, ahol konkrét helyzetek, esettanulmányok elemzésével segítenénk a kezdő és haladó kollégáknak. Például a most megjelent új szempontsor szövege is számos értelmezési variációt kínál, s majd megint utólag fogjuk értelmezni, hogy melyiken mit kellett volna érteni, ahelyett, hogy részletesen feldolgoztuk volna. Sajnos, még a regionális tanácskozások is plenáris előadásokból állnak, minimális konzultációval. Ha a minisztérium létrehozott egy rendszert, az ő elsődleges felelőssége, hogy ezt a „nehéztüzérséget” kiképezze, tehát pénzt kell szánni erre. Kellene olyan kötelező kurzus, amelyen nemcsak kulturális, hanem dominánsan közigazgatási, jogi és pénzügyi szakemberek a tanító-konzultáló előadók.

¹⁸ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54231

Van a problémának egy formai rétege is: takarékosabban kellene bánni a szakértők idejével és pénzével. Évekig kétnapos tanácskozás színhelye volt Balatonszemes, amely a szükséges és elégséges kényelmi és szakmai feltételek mellett sokkal olcsóbb¹⁹ volt, mint bármelyik azóta talált helyszín, elvégre tanulni-dolgozni (?) megyünk, nem wellness-programokra. Egy szakértő – jó esetben! – évi két községi vizsgálatára kap 250-300 ezer forintot, továbbá keres átlagban kb. havi nettó 120-150 ezer forintot, miközben ezek a – finoman szólva is – kétes tudáshozamú konferenciák a járulékos költségekkel együtt 40-50 ezer forintba kerülnek. S most először megjelent még egy 4000 forintos regisztrációs díj is, ami a Heves megyei művelődési központ szervező munkájának díja. Ügyes! Nos, úgy vélem egyrészt elképesztően túlzó ár 3-400 ezer forintot inkasszálni ezért a munkáért, másrészt nem a szakértőkkel kellene megfizettetni azt a munkát, ami a rendszer működtetőinek feladata. Lehet, hogy ez a „konferencia-piacon” így működik, de ez itt másról szól(na), s ha piac, hát a díjaknak is a piac szakértői díjai szerint kellene alakulniuk. De természetesen tudjuk, hogy ez lehetetlen, ezért hát az ellenoldalon is szerényebben kellene gondolkodni. Nem kell nagy empátia ahhoz, hogy rájőjjünk: nem illik négycsillagos szállodákban rázatni a rongyot, 4000 forintos „pisztráng-party”-val provokálni a kollégákat (akik közül többen igen szerényen élnek) csak azért, mert a szakértői VIP-kör ezt igényli és meg tudja fizetni, ill. a szakfelügyeleti költségvetés kifizeti helyettük. Egy feszes, jól strukturált programnak két nap legyen elegendő, s az így felszabadult harmadik nap felhasználásával inkább megfontolandó két egynapos regionális workshop. Nézzük meg újra Balatonszemes lehetőségét, hiszen mindenkinek bejáratott, ismert, kedves helyé lett, de természetesen más hasonló kategóriájú, jól elérhető hely is szóba jöhet. A tanácskozás a minisztériumi protokoll közhelyek előadásai helyett szűken a szakfelügyeletről szóljanak, s amit elég olvasni az interneten, azt nem kell unalmasan elmesélni.

3. A tematikus vizsgálatok

A szakfelügyeleti rendszer alapvetően két fő vizsgálati vonulata a települési önkormányzatok közművelődési feladatellátásának átfogó és részletes vizsgálata, ill. az ún. tematikus célvizsgálatok. A kettő között átfedések vannak, hiszen egyes tematikus vizsgálatoknak valamilyen közös szempont alapján kiválasztott önkormányzatok voltak a tárgyai. Az évtized során szinte mindegyik évre jutott ezekből, gyakran több is. Jelentőségük elvitathatatlan, hiszen mindegyik vizsgált csoport valamilyen sajátos fenntartói kört vagy feladatellátási formát jelent. Ezért is sajnálatos, hogy a célvizsgálatok többségéről nem készült (vagy nem került nyilvánosságra) összegző anyag. Fontos szakmai tanulságok veszttek el így az egyes jelentésekben, miközben jó lett volna megismerni a népfőiskolák, a megyei jogú városok, de még a statisztikát nem küldő önkormányzatok feladatellátását és problémáit is. Aligha nevezhető egy célvizsgálat hatékonynak, ha tanulságai nem kerülnek vissza a szakmai kommunikációk áramába. A nyilvános információk alapján – a 39 kistérségi összegzés mellett – 9 célvizsgálatról tudunk, ebből mindössze három összegző anyag ismert, de a korábban jelzett hiányosságok alapján nem hozott igazán szakmai hasznot egyik sem. A 2008. évi TEMI-vizsgálat összegzése a mai napig sem jelent meg, pedig a minimális szakmaiság ezt követelné.

Még nagyobb problémának látom, hogy egyik után sem született olyan szakmai, jogalkotási, államigazgatási kezdeményezés, amely a mindenki előtt ismert szakmai és törvényességi problémákat kezelni tudná. A szakfelügyeleti rendszer legfőbb értelme az lenne, ha a minisztérium nemcsak gyűjtené e jelentéseket, hanem konkrétan is beforgatná saját munkájába, ill. visszaforgatná a szakma javára. Ebből eddig alig volt valami is érzékelhető.

4. A rendszer irányítása

¹⁹ A Budapesti Népművelők Egyesülete évenkénti továbbképzését idén is ott tartja, kb. fele áron, mint a szakértői konferencia költsége. Ld. http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=6786&cikk_id=19919

Ez a metszet két rétegű: az egyik a vezetés *technikai* (írással és elektronikus) kommunikációja, amely egyrészt a CXL-ben, másrészt a honlapban testesül meg. Előbbi esztétikus és praktikus kivitelű, de két évben sem jelent meg, és törekvés sem volt rá, hogy a benne szokásos információkat máshol közreadják. A szakértői kör ilyenén alultájékoztatása elfogadhatatlan.

Használati értékét és hatását tekintve igazi jelentősége a honlapnak lenne, amelynek legfőbb jellemzői az alábbiak:

- Rendszeresen elmarad az oldal frissítése (a 2009. március 9-ediki frissítésig még olvasható volt a novemberben lezárult TEMI vizsgálat szempontsora, a 2007 tavaszi regionális rendezvények meghívója stb.).
- Az egyes dokumentumok minden logikai rend nélkül sorakoznak, kaotikusan keverednek jogi anyagok a módszertani szempontok dokumentumaival és a különböző adminisztratív nyomtatványokkal.
- Nem tudni, egyes anyagok miért vannak fent, ill. miért nem. Március 9. előtt például még olvashattuk a 2007. évi konferencia előadásait. Most pedig eltűnt valamennyi, ahelyett, hogy nyitottak volna itt egy archívumot, ahol ezek megtalálhatók lennének. Eközben a márciusi regionális tanácskozások programja június 11-ig is aktuális hírként volt olvasható.
- Sajátos szelekció „áldozata” lett az SZMSZ²⁰, mert bár jelzi, hogy „*A szakfelügyeleti, szakértői munka 2005-2006. évi díjazását a Szabályzat 2. számú melléklete tartalmazza.*”, ilyen melléklet azonban sehol nem található. Talán nem publikus? S persze aktualizálni is illene, hiszen 2009-et írunk.
- Az anyagok többsége anonim és jogilag kétséges legalitású, hiszen semmilyen minisztériumi azonosító, ill. hitelesítő elem nincs rajta (fejléc, keltezés, aláírás stb.). Egyik-másik féloldalmi szövegeket tartalmaz csak, kinyomtatva szinte egy fecni-gyűjtemény az egész, amely önmagát teszi komolytalanná.
- Ha az egyes dokumentumokat alaposan megnézzük, a helyzet még kétségbeejtőbb. Egyrészt átfedések sorozata található a különböző időpontokban fogalmazott anyagokban (ld. Formai követelmények), másrészt nyelvtani, stílus- és gépelési hibák tömege található bennük. Alig van olyan anyag, amiben ne lenne elképesztő hiányosság. Például a vizsgálati összesítő (2. sz. *dokumentum*²¹) utolsó 20 sorában hiányzik a vizsgált települések és kistérségének neve; a Vizsgálandó dokumentumok²² anyagaiban hol sűrű, hol ritka a sortávolság, hol kisbetűvel, hol nagybetűvel kezdődik mondat stb. A hibák további hosszas sorolásának csak a terjedelmi korlátok szabnak határt.
- Mindent alulmúl azonban a szövegszerkesztés színvonala. Elég, ha a "¶ – Minden látszik" jelet aktiváljuk a dokumentumokban, lehet látni, hogy „fényévekre” van a formázás színvonala az ECDL Start minimumától is: ismeretlen a tabulálás, ezért beíráskor pl. az épület adatlap sorai szétesnek, a dokumentumok végén lógó üres oldalak vannak stb. stb.

Ki kell mondani: **kínosan pongyola az egész oldal, formailag és tartalmilag egyaránt**, miközben ilyen minőséget, az itt tapasztalható hibák töredékét sem fogadják el egyetlen szakfelügyeleti jelentésben sem. A fent soroltak többségét – köztük a honorárium táblázat hiányát – jeleztem a március 12-ei regionális tanácskozáson a vezető és a regionális vezető szakfelügyelőnek, ám azóta sem változott semmi. Mindez nem a rendszergazda, hanem a szakmai irányítás felelőssége, de úgy tűnik, még a segítő szándék is fölösleges. Pedig egy jól használható oldalhoz „csak” annyi kellene, hogy a fentebb hiányolt minőségben – *nyelvi, stílusi és gépelési hibák, valamint a tartalmi átfedések kiküszöbölésével* – újraíratni az anyagokat és világos logikai csoportosítással felrakni. A meglévők alapján kínálkozik a rend: 1. Jogi anyagok, 2. Vizsgálati dokumentumok, 3. Adminisztratív dokumentumok, 4.

²⁰ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=25867

²¹ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54236

²² http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=17870 ill. http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=17878

Archívum (konferenciák szakmai programjai, előadások stb.). Hozzáteszem: az oldalt sokkal aktívabban, sőt, interaktívan kellene használni. Ott kellene megjelentetni a szakmai olvasandókat (időt rabló és unalmas előadások helyett), többek között a CXL anyagát is. (Megismétlem: a benne közreadott táblázatoknak tartalmazni kellene a rendszer költségvetését és felhasználását, benne a megbízási díjakat.) A partneri kommunikáció érdekében a szakmai anyagokat időben ki kellene adni, hogy érdemi eszmecsere alakuljon ki, s erre az internetes felületet alkalmas lenne.

Ebben a relációban különösen nem lehet eltekinteni a *személyes vezetői stílustól* mint az irányítás másik rétegétől sem, mert emberi viszonyokról van szó, s nem tehetünk úgy, mintha nem hallanánk a szakmai közbeszéd mormogásait. Kerekes László egy emberi hangú kommunikációval irányított. Megértő volt, gyakran túlzottan is, de kifogásait se bántóan adta elő. Közvetlen és szinte baráti **volt** a rendszer – köszönet érte. 2005-től ez erősen megváltozott: gyakran kinyilatkoztatások vannak, a más vélemények és rendszerkritikák kategorikus, időnként lekezelő és arrogáns vezetői elutasítása. Pedig a fentiek tükrében erre nemcsak hogy ok nincs, hanem szakmai és erkölcsi alap se. (Sietve és örömmel teszem hozzá: regionális szinten nem volt még ilyen élményem.) Óvatosabban kellene bánni a jelentések javíttatásával is, a kért korrekciók, a saját, „neki tetsző” nyelvi és stílári elvárások érvényesítésével. Nincs az rendjén, amikor egy fogalmat azért kell kicserélni, mert a regionális vezető szakfelügyelő nem szereti. Kicsit szerényebben, kicsit horizontálisabban – a vertikális viszonyok hangsúlyozása helyett – együtt sokkal többre mennénk. (Meg kell jegyezni, hogy ehhez mi, szakértők is kellenénk. De ha meg se szólalunk, hanem szép csöndben várjuk a következő megbízást, akkor nincs jogunk szólni. Még akkor se, ha egyébként tiszteletre méltó őszinteséggel valljuk be, hogy „sokan vagyunk, akiknek meg kell becsülni mindazt, ami jut.”²³. Minden megértésem ellenére is azt kell mondanom, hogy e tipikus vélemény is oka a helyzetnek.)

A honlapon lévő anyagok minősége ill. az irányítás elvárásai közötti ellentmondás az „*amit szabad Jupiternek, nem szabad a kisökörnek*” intelmet juttatja eszembe. Olyan **kettős mérce** működik, ami szakmailag és etikailag sem tartható. Mindezt hadd hivatkozzam a 11/III. dokumentumra²⁴, amely a vizsgálati jelentés formai értékelési szempontjait fogalmazza meg. Ennek első pontja: „*hibátlan külalak és helyesírás*”. Ezzel mélyen egyetértek, olyannyira, hogy – egy-két kivétellel – az összes szakfelügyeleti dokumentumot „visszaadom” javításra! A ritka kivételek egyike a példaértékű külalakkal és formázással bíró „*Kérdőív a közművelődési szakfelügyelet vizsgálatához*”²⁵ c. dokumentum. Látható, hogy *így* is lehet.

Óvatosabban kellene bánni a verbális kommunikációban a különböző pressziókkal is. Minden költségvetési megértésem mellett sem lehet nyilvános fórumokon hangoztatni (akkor sem, ha így van), hogy a vállalkozói igazolvánnyal *nem* rendelkező szakértőknek igen kis esélyük van megbízásokra. A 2005. októberi debreceni tanácskozáson ez kategorikusan elhangzott – sajnos, ezt a jelenlévő három régió szakértői pissenés nélkül hallgatták végig, rajtam kívül senki nem kifogásolta²⁶ –, azóta ez némileg lágyabb retorikával hallható. Ez sem nem alkotmányos, sem nem kollegiális eljárás, mert egyrészt sérti a jogegyenlőség elvét, másrészt a szakértők többségének csak évi néhány, vagy akár csak 1-2 megbízás miatt is vállalnia kell(ene) a bürokráciát.

Ennél azonban sokkal érthetlenebb és minden jogalapot nélkülöző a minőségbiztosítási tanfolyamok elvégzésére való kényszerítés, hirdelve, hogy nem fog kapni megbízást, aki nem végzi el. Mára ez a feltétel egyértelműen beépült a rendszerbe, bár ez

²³ http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=3&forum_id=27&tema_id=49 2005. 10. 26. (12.)

²⁴ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=25866

²⁵ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=37374

²⁶ Ennek okán szólaltam meg – ma is aktuálisan!!!:

http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=3&forum_id=27&tema_id=49 2005. 10. 17. (7.)

sehol nincs leírva. Teszik mindezt úgy, hogy erre semmilyen felhatalmazás nincs (az SzMSz-ben sem!²⁷), s akkor, amikor a minőségbiztosítási rendszer bevezetéséről semmilyen jogszabály, de még csak egy tervezet sem jelent meg, tehát nincs jogszerű hivatkozási alap. **Egy nem létező rendszer ismeretét feltételül szabni jogi képtelenség és szakmai abszurd.** (Ámbár nekem már az is képtelenség, hogy egy nem létező rendszer tudásanyagát hogyan lehetett akkreditáltatni, abból tanfolyamokat szervezni és elvégzéséről tanúsítványokat kiadni.) Nem mellesleg: a jelenlegi vizsgálati szempontsor sem igényli annak ismeretét. Nincs még egy olyan ágazat, ahol egy beharangozott, *egyszer, valamikor, talán majd* megjelenő jogszabályra hivatkozva kényszerítenek állampolgárokat valamilyen lépésre. S ha be is vezetik, joggal és okkal kérhető majdan a szükséges tudások megszerzésére türelmi idő – mint azt egyéb hatályba lépő jogszabályok esetén szokás.

Az anonim dokumentumok, a különböző verbális elvárások azt jelzik, hogy a **szakfelügyeleti rendszerben túl sok a szabályozatlan elem, helyette személyi elvárások vannak.** Milyen erkölcsi alappal kérjük számon az önkormányzati hibákat és a gyakori félfuadális gyakorlatot, ha saját irányításunk is használ nem-legális (s persze nem legitimált) eszközöket?

Ez az irányítási minőség azonban sokkal többről szól. Úgy tűnik, **a jelenlegi személyi és munkaköri szisztémában nincs elégséges személyi és szervezeti kapacitás arra, hogy a rendszer olajozottan, példás minőséggel működjön** – de akkor ezt nem is kellene erőltetni! **Egy objektív működést nem lehet a szubjektív feltételeknek ennyire kiszolgáltatni.** Semmi nem indokolja, hogy a szakfelügyelet továbbra is Közművelődési Főosztály közvetlen irányításával működjön, mint ahogy – a feladathoz való ragaszkodáson kívül – azt sem indokolja semmi, hogy minden előkészítő és összegző anyag a Főosztály munkatársai által szülessék. A közgyűjteményi ágazatokban sem az illetékes osztályok javítgatnak jelentéseket, hanem ágazati háttérintézményeik és felkért (vezető) szakfelügyelőik végzik a szakmai munkát a szak-osztályok stratégiai irányításával. Van a minisztériumnak közművelődési háttérintézménye is – a Magyar Művelődési Intézet és Képzőművészeti Lektorátus –, amely megfelelő kondíciók biztosításával el tudná látni e feladatot.

Végül még valami. A regionális vezető szakfelügyelőket először pályázat alapján választották ki, de már az első személyi váltásoknál sem folytatták e gyakorlatot. Tény: jogszabály ezt nem írja elő. Ám mégis tisztább viszonyokat és egészségesebb klímát biztosítana a pályáztatás gyakorlata, különösen, ha meghatározott időre, például három évre szólna a megbízás. S hogy ne váljék a státusz hitbizománnyá, ne merevedjen be semmilyen személyi kör és rutin-eljárás, két ciklus után érdemes volna váltani. Van annyi személyi potenciál a szakmában, hogy egy ilyen helyzettől nem jön zavarba. Ez egyúttal megóvná az esetleges leváltástól is az egyént, méltó módon lehetne visszavonulni e szereptől.

4. A pénz

Ne legyünk szemérmesek, erről is szólni kell! 1999-ben 150 ezret fizettek egy kistelepülési vizsgálatért, 2008-ban 130-140 ezret. Hogy mikor mennyi jár, azt csak „odafent” tudják, hiszen nincs nyilvánosságra hozva a „bértábla”. Azt viszont mindenki tudja, hogy ami 1999-ben méltányos összeg volt, az mára az inflálódás miatt nem valódi ellenértéke a munkának. Ha az érdemi honoráriumnak az az ára, hogy kevesebb vizsgálat lehet, akkor azt az árat kell megfizetni, de a szakma lelkiismeretével és anyagi kiszolgáltatottságával nem szabadna visszaélni. S akkor még mindig messze leszünk a korábban hivatkozott piaci

²⁷ „**Feladata: megbeszéli és összegzi** a tárgyév vizsgálati tapasztalatait; **javaslatot fogalmaz** a közművelődési feladatellátás országos szakfelügyeletének működési szabályzatára; szakfelügyelet éves és speciális országos vizsgálati program témaköreire, a vizsgálati szempontokra, a szakfelügyeleti jelentések kötelező tartalmára; a szakfelügyelők éves szakmai konferenciája és a regionális munkaértekezletek, továbbképzések témaköreire, CXL. számainak tartalmára; **javaslatot tehet** a közművelődési szakterület fejlesztésére, jogszabályi háttérének módosítására, teljessé tételére.

áraktól. Ezzel együtt érdemes átgondolni és arányosabban megállapítani a tematikus vizsgálatok díjait, mert a településekhez képest többször túlzó volt.

ÖSSZEGZÉS:

1. Javasolom a **szakfelügyeleti rendelet módosítását**, amelyben pontosítanánk a szakértői státusz (ld. 4. § /1/ bek.) szakmai konszenzussal legitimált feltételeit. Szakmánk presztízsenek erősítését egyébként az jelenthetné, ha közgyűjteményi szakfelügyelettel együtt egységes rendelet fogalmazódna, amelynek általános része után az ágazati fejezetek szólnának a specialitásokról.
2. **Módosítani kellene** a szükséges változások beépítésével az **SZMSZ-t**, s csatolni hozzá a jelenleg hiányzó mellékleteket is. Itt kellene meghatározni az évenként adható megbízások számát, ill. a szakfelügyeleti összeférhetetlenséget is.
3. A Szakfelügyeleti Munkabizottság vezetési stílusában törekedjen a **horizontális** együttműködésekre, a **partneri** kommunikációra! Törekedjenek arra, hogy csak a **jogilag igazolt normákat** követeljék meg a szakértőktől (ld. minőségbiztosítási képzések, jelentések más célú felhasználása).
4. **Meg kell teremteni a rendszer transzparenciáját!** Legyen nyilvános minden közérdekű adat és információ: munkaterv, költségvetések, felhasználások, megbízások. Mivel közpénzről van szó, fontosnak tartom a nyilvánosságot, a szakfelügyeleti és a szakfelügyelői (!) „üvegseb” megvalósítását.
5. **Halaszthatatlan a szakértők igazgatási (jogi és pénzügyi) tartalmú kiképzése.** Mielőbb akkreditáltatni kellene olyan képzési formát, amelynek kötelező elvégzése megbízási feltétel lenne. Természetesen ehhez költségcsökkentő forrásokat is kell találni. A továbbképzések szervezésében a költség- és időhatékonyság is legyen fontos szempont.
6. Alakítsuk ki a **szakfelügyelők minősítési rendszerét**, hogy objektívebb szempontok alapján választódjanak ki a megbízásokra!
7. **Szakmailag értelmes és hasznos célvizsgálatok** induljanak, amelyek **mielőbbi összegzésével** és szakmai feldolgozásával szolgálják a szakma önismeretét, tudásának bővítését és napi munkáját.
8. **Vegyék jobban igénybe a szakértők tudását**, jobban vonják be az együttműködésre és elméleti munkára kész és képes szakfelügyelőket a teljes rendszer minél jobb működtetésébe. Kérjék ki véleményü(n)ket a tervezett éves programokról, beszámolókról stb.
9. A mai korban **megfontolandó a CXL további megjelentetése**, hiszen a benne lévő anyagok műfaja ezt nem igényli. Költségtakarékossági okok miatt is inkább fordítsunk gondot egy **élő, aktív és interaktív internetes felületre**, ahol a szakértőktől elvárt minőségben (!) jelenjenek meg dokumentumok.
10. A regionális vezető szakfelügyelőket **pályázati úton**, maximum kétszer három évre megbízva válasszák ki.
11. Már csak önbecsülésünk miatt is javasolom **emelni a megbízási díjak összegét**. Ha kell, a szakfelügyeleti költségvetésből áldozni kell az ERIKANET gondozására, a kötelező képzések költségcsökkentésére.
12. A **teljes rendszer közvetlen szakmai feladatellátása és a vezető szakfelügyelő feladatköre kerüljön át az MMIKL-be** a Közművelődési Főosztály stratégiai irányítása, évenkénti beszámoltatása, a vezető és a regionális vezető szakfelügyelő kinevezési jogköre mellett.

A fenti javaslatok megvalósulását ugyan fontosnak tartom, de a rendszer lényegi problémáját mégis az alábbiakban látom:

A közművelődési szakfelügyelet alapvetően egy **EXTENZÍV**, ezért nehézkes, rendszer, aminek legfőbb törekvése egy *menyiségi szempont*: legyen minél több vizsgálat.

Ezért aztán hol Pest megyét, hogy Dél-Dunántúlt „rohanjuk” le. Büszkélkedünk a szakfelügyelt települések számával, miközben **az önkormányzati visszajelzések zöme formális, esetleges, ellenőrizetlen és ellenőrizhetetlen.** A vizsgálatban feltárt jogsértésekre nincs semmilyen szankcionáló rendszer, az önkormányzatok többsége mindennek tudatában nem is veszi mindezt komolyan, számára semmit nem jelent egy törvénysértés utáni közigazgatási hivatali figyelmeztetés. Ezekkel a tényekkel szembe kell nézni, s nem kellene áltatni magunkat a szakfelügyeleti munka hatékonyságával és fontosságunkkal. Többre megyünk, ha csöndben bevalljuk magunknak, hogy igen alacsony annak a sokmillió forintnak a felhasználási hatékonysága, amit erre biztosít a minisztérium. S ha ezt a pénzt még ráadásul semmire sem jó célvizsgálatokra is pazaroljuk, a rendszer értelme és léte kérdőjeleződik meg. Pedig mélyen egyetérttek Kerekes László 2002. évi összegzésének e mondataival: „*Fontos eredménynek tartjuk, hogy az 1999. II. félévében beindult szakfelügyeleti munka révén a központi kulturális igazgatás új eszközzel gyarapodott. Ezzel bővült az ágazat működésének befolyásolási lehetősége... Jogositványai alapján közvetlenül tud a helyszínen segítséget nyújtani az önkormányzatoknak, a kötelező közművelődési feladatellátásban résztvevőknek. ...ráadásul az ellenőrzések során szerzett tapasztalataikkal bővült a szakfelügyelők látóköre, gyarapodtak ismereteik.*”²⁸ **Igen, ez egy olyan eszköz, amely a szakma számára nagy segítség – lehetne.**

A kezünkben lévő eszköz **hatékony** működtetéséhez azonban **szemlélet- és lépésváltás** kell: egy INTENZÍV, dinamikus rendszer létrehozása, amelynek vezérfonala: KEVESEBBET – JOBBAN! Ez vezet el a hatékonyság növeléséhez, ami a szakma általános presztízsét is növelheti. Ehhez két célt kell elérni:

1. A települési vizsgálat szerves része legyen – a könyvtári szakfelügyelet gyakorlatához hasonlóan – egy automatikus **utóvizsgálat**, amelyre 6 hónappal azután kerül sor, amikor a minisztérium kiküldte a jelentést. Már a felkérés is így történne, s az önkormányzat értesítő levelében is szerepelne, számolhatnak vele, így komolyabbá válik minden. Tehát egy ÜGYKÖVETŐ szakfelügyelet szükséges, ami nem gondolja elvégzettnek a dolgát azzal, hogy leírja egy adott pillanatbeli tapasztalatait.
2. Mindez azonban nem elég. Ha a jogsértéseknek nincs szankciója, még mindig értelmetlen a munka. Ezért meg kell keresni annak módját, hogy
 - milyen jogi lépéseket tud tenni a minisztérium a feltárt jogsértések kezelésére;
 - hogyan lehet a kulturális minisztérium által kiírt, ill. a kulturális témájú egyéb pályázatokba beépíteni pályázati *feltételként* a szakfelügyeleti vizsgálatban feltárt jogsértések megszüntetését.

Ennek a két alapfeltételnek **együttesen** kell teljesülnie, hogy értelme legyen e munkának, s hogy ne ellenérzésekkel tekintsünk a szakfelügyeletre, vagy akár lépünk ki belőle²⁹. Ellenkező esetben az ilyen vélemények nehezen cáfolhatók. Ezért aztán azt is ki kell mondani, hogy **ezek hiányában kevés értelme van az egésznek.** Bizonyára lényegesen kevesebb települési vizsgálat végezhető így el, azonban a hatékonysága s az eredmények megfelelő országos kommunikálása sokkal több hasznot jelentene a közművelődésnek.

2004-ben a regionalizáló szándékok hírére az volt az első reakcióm, hogy egy zavaros folyadékot hiába öntünk szét hét pohárba, attól az még nem lesz tisztább. Sajnálattal látom, hogy jószérével csak ennyi történt. Lehet még egy ideig számmisztikát játszani a vizsgálatok számával, születhetnek még jó vizsgálati szempontok és jó jelentések, de ez csak időhúzás. Optimista vagyok, hát hiszem, hogy a szakfelügyeleti rendszert is lehet hatékonyan működtetni – hogy örömmel, munkánkat hasznosnak érezve dolgozzunk benne. A jubileum

²⁸ CXL 2002, 12-13. o.

²⁹ http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=3&forum_id=27&tema_id=49 2007. 11. 18. (17.)

éve jó alkalom a tükörbe nézésre és a lépésváltásra. Mottónk költőjét idézve: „...rendezni végre közös dolgainkat, ez a mi munkánk; és nem is kevés”.

* * *

Utóirat

E dolgozat utóirat előtti törzsanyagát 2009 nyarán zártam le, de publikálási szándékaim ellenállásba ütköztek, ezért **2009 szeptemberében** kénytelen voltam saját honlapomon³⁰ közzétenni, ahol egyúttal lehetőség nyílt hozzászólni³¹. (Ennek az oldalnak máig³² 642 látogatója volt.) Az újraolvasásnál azonban feltűnt, hogy kihagytam egy nagyon fontos momentumot.

A visegrádi konferencia után megjelentetett és 2009-től érvényes vizsgálati szempontsorról ugyan írtam, ám elkerülte figyelmemet, hogy 2.3.3. pontja szerint a közművelődési tevékenységek elemzését immár a minőségfejlesztési rendszer 12 alaptevékenysége³³ szerint kell rendszerezni. Ezek a következők:

- Információs tevékenység
- Ismeretterjesztés
- Képzés
- Kiállítás rendezése
- Művelődő közösségek tevékenysége
- Rendezvények szervezése
- Közművelődési szakmai tanácsadás és szolgáltatás
- Nem programszerűen szervezett tevékenységek
- Tábor
- Nemzetközi együttműködés
- Kiegészítő jellegű szolgáltatások
- Származtatott alapszolgáltatások

Módszertani magyarázatként ugyanitt olvasható³⁴, hogy a jelentés írásánál „*elvárás: a szakmai minimumok logikája – a közművelődési minőségfejlesztési tananyagban használt fogalmak, kérdéslisták alapján*”. Ez egy sarkalatos lépésváltás, ezért erről részletesen szólni kell. Korábban – mint azt már jeleztem – az alábbi táblázat szolgált a tevékenység rendszerezésére:

	A HELYI KÖZMŰVELŐDÉSI TEVÉKENYSÉG FORMÁI és értékelése
1. A HELYI KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	
2. A HELYI TÁRSADALOM KÖZÖSSÉGI KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	
3. A LÉTKULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló	

³⁰ <http://torokjosef.5mp.eu/web.php?a=torokjosef&o=kQ9heUrqO>

³¹ Gelencsér Katalin – többek között – a következőket írta: „*Kritikai gondolataidat alapos elemzések eredményeinek tartom, indulataid forrásában 'az érted haragszom, nem ellened' szándékot látom. A hatékonyabb működésre vonatkozó javaslataiddal mélyen egyetértek. Jönnek a választások, sok minden változhat a külső elvárásokban, ezért nagyon fontos, hogy a szakma belülről igényes, jól összefogott, összetartó értékrend és módszerek alapján tudjon segíteni az önkormányzatok új vezetőinek és képviselő testületeinek. A szakmai hitedet, elkötelezett érdeklődésedet, konfliktus vállalásaidat csodálom. A főemberek kezdeményezéseidre adott reakcióit nem értem.*”

³² A teljes kézirat végleges lezárása és az internetes források utolsó ellenőrzési időpontja: **2011. január 20.**

³³

http://minosegfejleszt.es.bmkn.hu/index.php?option=com_content&task=view&id=21&Itemid=42#informacios

³⁴ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=54235

közművelődési gyakorlat	
4. A KREATIVITÁS ÉS ÖNKIFEJEZÉS KULTÚRÁJÁNAK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	
5. AZ ÜNNEPI ÉS EGYETEMES KULTÚRA közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	
6. AZ EGYÜTTÉLŐ MÁSSÁGOK KULTÚRÁINAK közvetítését és a tolerancia képességének fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	
7. A KÖZHASZNÚ KULTURÁLIS SZOLGÁLTATÁSOK közvetítését és fejlesztését szolgáló közművelődési gyakorlat	

A Gelencsér Katalin alkotta rendszerezés a tevékenység *érték-alapú* osztályozását tette lehetővé, használatával kiderült az intézményi kultúraközvetítés *érték-struktúrája*, ráadásul a formák felmérésére is módot adott. Alapvetően azonban arra volt kíváncsi, mi a *tartalma* a konkrét szervezet kultúraközvetítő munkájának. Mert ez a lényeg: a helyben adekvát cselekvés.

A minőségfejlesztési rendszer 12 fogalma ezzel szemben a tevékenység *formáját* sorolja, nem ad választ munkánk lényegére: a közvetített értékek *minéműségére*. Festmény-hasonlattal szólva: előbbi a festmény maga, utóbbi a keret. E hasonlatnál maradvá: végzetes tévedés lesz, ha a magyar közművelődés teljesítményét a keret díszessége fogja meghatározni – márpedig itt most a kulturális minisztérium erre az útra próbálja terelni a közművelődést.

Fontos lenne belátni, hogy a **közművelődési tevékenység magja az érték, amelyet közvetítünk, s csak másodlagos a közvetítési forma.** Nem az tehát az alapvető minőségi kérdés, hogy pl. egy tábort milyen professzióval bonyolítunk le, hanem az, hogy e táborban mi zajlik: milyen értékek közvetítése történik. (Ennek – és egyéb formalizmusai – okán a tervezett minőségfejlesztési rendszer bevezetését is újra kellene gondolni.)

Mulasztásom pótlása után most nézzük meg, mi történt az eredeti dolgozat 2009. szeptemberi lezárása óta!

1. A dolgozat nyilvánosságra kerülése után nem sokkal az ERIKANET portál szakfelügyeleti oldalán közzétették, hogy az oldal dokumentumtára megváltozik. Magam e dolgozatban négy témába javasoltam csoportosítani a fent lévő dokumentumokat, a végeredmény 6 csoport lett, s a hiányolt bértarifát táblázat végre bekerült az SZMSZ-be. Ezzel kétségkívül áttekinthetőbb lett az anyag, bár jelzett minőségük változatlan.
2. 2009 októberében Szilvásváradon („természetesen” újfent egy négycsillagos wellness hotelben) rendezte meg a minisztérium közművelődési főosztálya az éves szakértői konferenciát, ahol nem volt a plenáris napirend része a dolgozat (bár informálisan, sőt, az észak-alföldi régió külön munkamegbeszélésen nyíltan is beszédtema volt). Viszont elhangzott *G. Furulyás Katalin* kutatási beszámolója (Hatástanulmány *A muzeális intézményekről, a nyilvános könyvtári ellátásról és a közművelődésről szóló 1997. évi CXL. törvény* közművelődést érintő szabályozásáról³⁵). A szakfelügyeleti rendszer hatásáról – többek között – a következők olvashatók a prezentáció 47-51. diáin:
 - „*Sem a törvény, sem a szakfelügyeletről szóló rendelet nem tartalmaz (nyomaiban sem) szankcionálásra vonatkozó előírásokat.*
 - *Az önkormányzatok tudomásul veszik, egyszerűen 'elviselik' a szakfelügyeleti vizsgálatokat és a tapasztalatok alapján megfelelő mértékben segítik is.*
 - *Gyakran még a képviselőtestületek elé sem kerül az anyag, elakad a Hivatal berkeiben. Ha mégis a testület elé kerül a jelentés, a képviselőtestület meghallgatja a jelentésről szóló beszámolót, és azt tudomásul veszi.*

³⁵ http://www.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=61131&meret=5

- Ritkán reagálnak a megadott változtatási javaslatokra, elenyésző a vizsgálatot követő jelentős tartalmi változtatás.
- Ha az önkormányzatok egyetlen pontban sem módosítanak a kialakult gyakorlatukon, akkor sem történik semmi, ha jogsértésre hívta is fel a jelentés a figyelmet.”

A kutatás tehát tényszerűen visszaigazolta a szakfelügyelet alacsony hatékonyságáról írott megállapításaimat. Ám ez sem hatott – mintha meg se hallották volna az illetékesek. Ezért a már jelzett honlapomon zajló polémiához a konferencia másnapján magam is hozzászóltam:

„*A szerző közbeszól... mert úgy gondolja, hogy a szilvásváradai szakértői konferencia után egy nappal meg kell szólalnia. Először egy axióma: ha egy közérdekű vitaanyag nem jelenhet meg a hivatalos – az első – nyilvánosságban, az CENZÚRA, minden más mellébeszélés. A nyilvánosság bármilyen korlátozása elfogadhatatlan – számomra. S akkor most Szilvásvárada: nos, nem történt semmi különös, ellenben leckét kaptunk a szőnyeg alá söprés művésze c. tantárgyból. Az egész ügy nyomán az a határozott érzésem alakult ki, hogy a Kádár-kor kettős nyilvánossága éledt újjá, Szilvásváradon is ezt élhettük meg: miközben gyakori téma volt az anyag a második nyilvánosságban, mármint a szakértők között (ez az észak-alföldi régió megbeszélésén felszínre is tört), a plenáris program nem vett róla tudomást. A szervezők pedig majd az előző évekhez hasonlóan rendkívül sikeresnek minősítik majd a konferenciát. Lelkük rajta. Ez már több, mint struccpolitika – déja vu érzésem van: Aczél elvtárs szelleme lebeg fölöttünk... Mindezek ellenére – vagy talán épp' ezért – várom a további hozzászólásokat. Gondoljátok meg, proletárok...! Ld. a fenti mottó!”*

A mottó pedig azóta még aktuálisabb:

"Mi lesz azokkal, akik a professzionálissá vált tevékenységet – a népművelést – főfoglalkozásuként üzik? De kialakult-e a professzió? A politika 'szolgálólánya' szakmaként megáll-e a lábán? Van-e szakma, vagy a politika cselédjeként – cselédkulturával – tovább szolgálunk? Megőrizzük értékeink között az engedelmességet, várjuk új urainktól a parancsot és sorsunk jobbrafordulását – vagy végre felemeljük fejünk, s kísérletet teszünk önmagunk definiálására.”³⁶

3. Ekkorra már lemondott az észak-alföldi régió vezető szakfelügyelője, nem sokkal később a dél-dunántúli is, pozíciójuk a régióban – a hivatalos forrás³⁷ szerint – azóta is betöltetlen, az ottani munka irányításának minéműségéről nincs nyilvános és hivatalos információ, ami nem partnerközpontú gondolkodásra vall – hogy a minisztérium által erőltetett minőségbiztosítás nyelvén fogalmazzak.
4. A népművelők 2009. évi Vándorgyűlésén, amelyet novemberben rendeztek Szolnokon, már egy önálló szekció témája volt a szakfelügyelet, ahol a kisszámú érdeklődő meghallgathatta a vezető szakfelügyelő előadását, amely szerint a rendszer jól működik, nincs rajta lényeges változtatni való. Az ezt követő összefoglaló előadásom visszhangtalan maradt, pedig G. Furulyás Katalin idézett előadása itt is elhangzott.
5. 2010 márciusában megjelent a „Minősített Közművelődési Intézmény Cím” és a „Közművelődési Minőség Díj” adományozásáról szóló 10/2010. (III. 11.) OKM rendelet, de ez nem a fogalmi és értékelési rendszerről, hanem csak a két cím adományozási eljárási rendjéről szól. Tehát a szakfelügyeleti és a minőségfejlesztési rendszer jogi harmonizálása, összekapcsolása máig nem történt meg. A minőségfejlesztési rendszer dokumentációja a jelenlegi jogállás szerint mindössze egy tanfolyam akkreditált tudásanyaga, de nem egy országos minősítési szisztéma kodifikált mértékrendje. Ezért ki kell mondani újra: nemcsak szakmai, de **jogi alapja sincs a 12 fogalom alkalmazásának.**

³⁶ Bárkányi Júlia: Jövő nélkül. 360° (Közművelődés Csongrád megyében), 1990/1.

³⁷

6. 2010 tavaszán megjelent a 19/2010. (IV. 23.) OKM rendelet a kulturális szakértői tevékenység folytatásáról, amely pontosította és szakmailag szigorította szakértői listára való kerülés szabályait a következők szerint:

„2. § (1) Kulturális szakértői tevékenységet az folytathat, aki az adott szakterületen rendelkezik a) e rendelet 1. mellékletében előírt mesterfokozattal és szakképzettséggel vagy egyetemi szintű végzettséggel és szakképzettséggel és b) a tevékenység megkezdését megelőzően 3 évnél nem régebben szerzett – legalább 5 éves, múzeumi szakterületen legalább 10 éves – szakmai gyakorlattal.

(3) Közművelődési szakterületen kulturális szakértői tevékenységet az folytathat, aki az (1) bekezdésben foglalt feltételeket teljesíti, és a miniszternek a kulturális szakemberek szervezett képzési rendszeréről, követelményeiről és a képzés finanszírozásáról szóló rendelete szerinti akkreditált közművelődési szakértői tanfolyam jellegű szakmai továbbképzés elvégzéséről tanúsítványt szerzett.”

Két megjegyzés azonban szükséges. 1. A képzettségi feltétel csak 2020. február 1-én lép hatályba. Ezzel konzerválták azt a helyzetet, hogy főiskolai végzettséggel is lehessen valaki közművelődési szakfelügyelő. 2. Akkreditált szakértői tanfolyam még most sincs, elfogadhatatlan, hogy erre majd' egy év sem volt elég a szaktárcának. Így ex lex állapot van, amit a minisztériumnak mielőbb fel kellene oldani.

7. 2008 novemberében fejeztük be – magam is szakfelügyelőként – a Területi Művelődési Intézmények országos vizsgálatát. Ehhez képest szűk két évnek kellett elteltie, hogy 2010. szeptember 20-án – még az egykori vizsgálókat sem tájékoztatva – fölkerüljön az ERIKANET-re a vezető szakfelügyelő által készített, *Összefoglaló jelentés a Területi Művelődési Intézmények Egyesület-hez tartozó közművelődési intézmények/szervezetek szakfelügyeleti célvizsgálatáról*³⁸ c. anyag. Csakhogy ez nem egy szöveges összegző tanulmány, mint az eddigi összefoglalók, hanem mindössze egy prezentáció. A nyitó dia szerint ezt Galyatetőn levetítették valakiknek – kiknek? – 2009. október 20-án, egy évvel a lopva nyilvánosságra hozatal előtt. Ki érti ezt? A diák tartalmának többsége egyébként statisztikai adatsor, amelyek önmagukban keveset mondanak, ez a műfaj egyébként is csak a szóbeli magyarázattal érthető. Az pedig szinte abszurd, hogy a *Javaslatok a TEMI-nek* c. dia listáján a „Munkásművelődés kérdése” is olvasható. Vajon mit ért 2010-ben ezen a prezentáció készítője?

2010 immár a rendszer második évtizedének kezdete volt. A minisztérium két projektet indított el. Az egyikben célvizsgálat indult az 1999-2005. I. féléve között vizsgált településeken. Ennek nagyjából annyi értelme volt, mint a 2006-os kistérségi összegzéseknek. Azt kellett ui. vizsgálni, hogy a korábbi vizsgálatokban javasoltak hogyan teljesültek. Csakhogy e vizsgálatok nagy részében még szempontsor sem volt, tehát alig lehetett viszonyítani. De a vizsgálati kérdések³⁹ sem vittek közelebb az érdemi eredményekhez. Pl. a megvalósulásra vonatkozó megállapítások – „A megelőző vizsgálat által előírt teendőket elvégezték”, ill. „A megelőző vizsgálat szakmai javaslatait hasznosították” – válaszalternatívái a következők voltak: *igen – nem – részben*. Nos, mit lehet egy „részben” válaszból megtudni? Semmi érdem, hiszen a 20 és a 80% is „részben”, pedig négyszeres a különbség. Mint ahogy a szervezeti dokumentumok pusztán létezéséről szóló igen-nem alternatívából adható *igen* válaszból sem. S ezt még összegezték is... feladat kipipálva.

38

http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=1&menupont_id=488763&objektum_tipus_id=119&objektum_id=5798
94

39
http://www.erikanet.hu/oldal.php?func=1&menupont_id=488763&objektum_tipus_id=119&objektum_id=5192
30

A másik – mintegy 50 M Ft-os – projektben a megyei művelődési központok kaptak megbízást arra, hogy a 2006 óta a megyékben történt vizsgálatok utóhatását ellenőrizzék, és segítsék a települési önkormányzatokat a közművelődés igazgatásának jogszerűbb és szakszerűbb ellátásában. (Milyen kulturális politika és szakigazgatás az, amelyik külön pénzt ad arra, ami egy intézményrendszernek egyébként is dolga lenne?⁴⁰) Három régió munkaprogramja olvasható az ERIKANET-en⁴¹ (ha ezek igen, a többié miért nem?). E projekt értelme szintúgy megkérdőjelezhető, hiszen a megyei művelődési központok e feladatot óriási minőségi szóródással végezték el. Volt, amelyik valóban eljutott minden vizsgált településre és valódi konzultációt folytatott; volt viszont, amelyik ezt letudta 3-3 szupergázsijú előadóval, ill. alig látogatott kistérségi konzultációval. S volt, ahol még a regionális összegző tanácskozás is elmaradt. 2010 tehát két, igen kétséges hasznú, s bekerülési költségéhez képest alacsony hatékonyságú projektet termelt.

Egyéb vizsgálatok nem voltak. Nem jelent meg a CXL, de ez önmagában nem lenne baj. Ám hogy a 2009. évről szóló összegzések internetes nyilvánosságra hozatala is elmaradt, az már komoly hiányosság.

Ilyen időközi történések után került sor 2010. november 25-26-án a soros éves szakértői értekezletre⁴², amelynek voltak pozitív momentumai is:

- Szakítva a wellnes-hagyományokkal, most csak kétnapos volt, és sokkal olcsóbb részvételi költséget kívánt a kollégáktól.
- Az előadások szinte kivétel nélkül a szakfelügyeletről, ill. annak hatásairól szóltak. Sőt, hosszú évek után végre vizsgálati módszertanról is esett szó.

A konferencia a 10 év elemzését tűzte ki célul. A szakfelügyelet mai irányítóinak előadásai⁴³ azonban a „csak a szépre emlékezem” szlogenjével íródtak, az általam sorolt hiányosságról szó sem esett, így „természetesen” a jelenlegi vezetőség időszakáról egyetlen önkritikus mondat nem hangzott el. Kritikus mondatok azonban igen: az első 6 évről... Nincs mód itt az összes előadás elemzésére, ám „*A közművelődés országos szakfelügyeletének hatásai a szakmapolitikára 2000-2010.*”⁴⁴ című nyitóelőadásra ki kell térni, hiszen ez volt hivatott az általános érvényű értékelésre. Ebben a rendszer három fontos értékét fogalmazta meg az előadó (idézem):

1. *A közművelődés országos szakfelügyeletének első szakmapolitikai jelentősége és eredménye ebből következően az, hogy működési módjával, az elkészült jelentések sokaságán keresztül, sikerült befolyásolni az önkormányzatokat, mindenek előtt közművelődési feladatellátásuk hogyanját illetően. Ezzel kiemelkedően fontos eszköze lett a közművelődés irányításának, másképpen mondva a művelődéspolitikai programnak.*
2. *A közművelődés országos szakfelügyeletének második szakmapolitikai jelentősége és eredménye, hogy változatos munkaformáinak következetes alkalmazásával és bővítésével megtanított bennünket európaiul, pontosabban felkészített bennünket az európaiul tudásra.*
3. *A közművelődés országos szakfelügyeletének harmadik szakmapolitikára gyakorolt hatása és eredménye ezért abban van, hogy lehetőséget biztosít a közművelődésben dolgozó szakembereknek a bibói-értelemben vett szakértelmiségi munkavégzésre, hivatástudatra.*

Ha megnézzük, hogy a szakfelügyeletről szóló rendelet szerint mi a rendszer célja – ezt korábban idéztem –, azzal összevetve azt látjuk, hogy az itt sorolt három szakmapolitikai értékből csak az első szól a rendszer valódi céljairól, a másik kettő tulajdonképpen magunkról, szakemberekről szól. Másképp fogalmazva: a három vélelmezett értékből kettő – jobb szó híján – befelé ható eredmény, s csak egy, az első pont irányul a rendszer céljai

⁴⁰ Ld. 1997. évi CXL. törvény 85. §

⁴¹ http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=488763&objektum_tipus_id=119

⁴² http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=488761&cikk_id=25295

⁴³ http://www.erikanet.hu/oldal.php?menupont_id=488761&cikk_id=26104

⁴⁴ http://admin.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=80001

szerint kifelé. Ám ezek – a 2. és a 3. pont – a rendszer működésének csak melléktermékei lehetnek, hiszen a szakfelügyelet nem azért született, hogy a szakfelügyelők okosabbak és felkészültebbek legyenek, ezért ezek hangsúlyozása taktikailag sem helyes, hiszen a döntéshozókban akár az egész rendszer megkérdőjeleződhet. Ráadásul a 2. pont sem látszik bizonyítottnak az azt követő indoklásban.

Az igazi gond azonban az, hogy az 1. pont állítása sem állja meg a helyét (igaz, a szerző nem is sorol bizonyítékokat) – ez csak a rendszer célja, ill. a szakma vágya volt. Ennek ugyanis markánsan ellentmond az itt hivatkozott G. Furulyás-tanulmány, ill. paradox módon a konferencia több előadása. *A szakfelügyeleti jelentések önkormányzati fogadtatásának tapasztalatai* c. prezentáció⁴⁵ adatai például a következőket mutatják:

Az 1999-2005. I. féléve között zajlott vizsgálatok utóhatásáról szóló 2010. évi idézett projektben 275 településen volt célvizsgálat. Közülük 158 (57%) tárgyalta az eredeti vizsgálat utáni jelentést, de a 158-ból mindössze 26 településen készült azt követően valamilyen – ám azt nem tudjuk, milyen – intézkedési terv. Ez a vizsgált települések 9 (!) százaléka. Nos, ha ez a „sikerült befolyásolni az önkormányzatokat, mindenek előtt közművelődési feladatellátásuk hogyanját” állítás „bizonyítéka”, akkor indokolatlannak tűnik a kincstári optimizmus. A többi előadás hasonló arányokról szól – kár ismételni.

A fórumok pedig a már szokásos szakmai parttalanságokba fulladtak, a tárgyról érdemi mondandója senkinek sem volt. Mindez persze kinyilatkoztatásoktól mentesen, emberi-partneri stílusban, tehát jó hangulatban zajlott le. Ez ugyan örvendetes változás az eddigiekhez képest, de „mosoly-offenzívával” és sikerpropagandával nem lehet pótolni a hiányosságokat.

Immár 2011-et írunk, s egy jobb sorsra méltó rendszer tükörbe nézés nélkül működik tovább.

A kutya ugat, a karaván halad...

⁴⁵ http://admin.erikanet.hu/system/adatbazis_fajl.php?fajl_id=80002